

ADVOKAT
Dr. Ante Pinterović-
OSIJEK I

FRANJO SUDAREVIĆ:

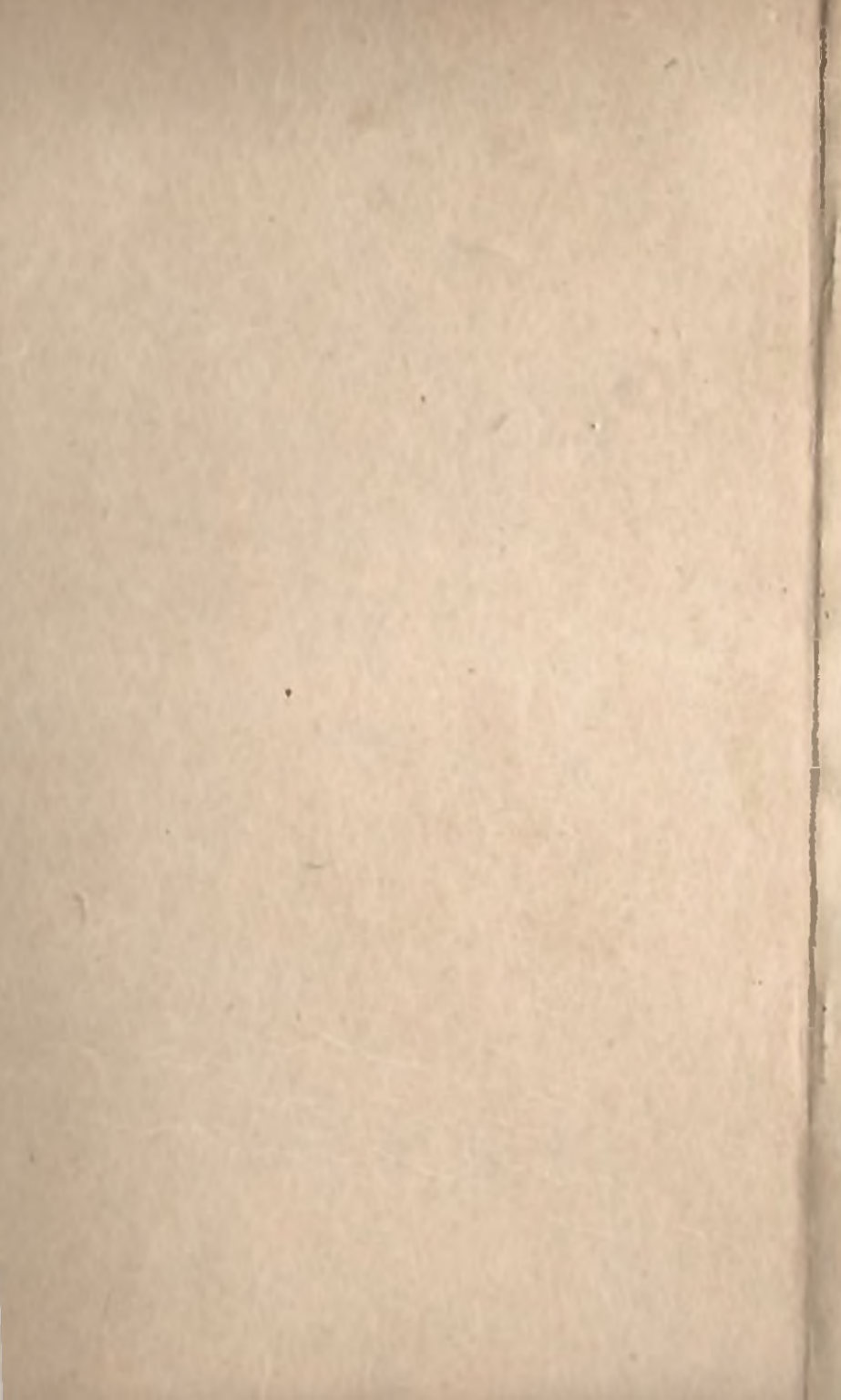
NOVE RATNE ▲▲▲
PRIPOVJETKE.

U BJELOVARU,

TISAK I NAKLADA LAV. WEISS-A.

1916.

ADVOKAT
Dr. Ante Pinterović
OSIJEK I

FRANJO SUDAREVIĆ :

**NOVE RATNE ▲▲▲
PRIPOVJETKE.**

U BJELOVARU,

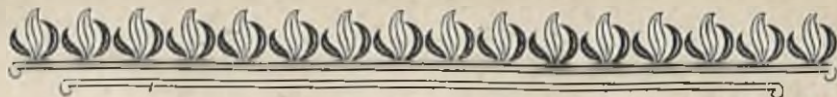
TISAK I NAKLADA LAV. WEISS-A.

1916.

Velmožnomu gospodinu
dru. Anti Pinteroviću
kao svomu prijatelju sa znak
svoga odličnog poštovanja i is-
krene odanosti svoju knjižicu na
dar daje

U Osijeku, dne 4. siječnja 1917.

Franjo Sudarević

Gusle i gajde.

Nov je život zavladao u vojarnici. Došli su novaci mladi vojnici. Momci su to zdravi i rumeni, puni i jedri, životni i veseli. Pjesma se ori na sve strane. Vojnici se vježbaju, pa odvažno stupaju, da se pod njima zemlja trese od snage i života. Mladost je radost — mladost je jakost.

Dugo se nijesu čule gusle, tambure i gajde pred vojarnicom. Sada u nedjelju i preko nedjelje gusle ciliću i tambure bruje, a gajde gude. Popašna se i pusta mladost hvata u kolo, pa se pjeva i igra do mile volje. Igra se i vodi kolo, da se zemlja trese, a više se, pjeva i potcikuje, da se do neba čuje.

Složile se gusle i gajde. Svirac svira pa u srce dira, gajdaš gudi, pa ti dušu hudi. Guslar Janko Ivić majstor je od svirke, a gajdaš je Stanko Širić, čovjek na glasu. Složila se njih dvojica: Janko i Stanko, pa razveseljuju i razdragaju srca mladenačka. Janko je ciganin i kršteno čeljade, a Stanko je seljanin i čovjek prave krvi kršćanske. Obadva su mladi ljudi puni, jedri i zdravi, veseli i poskočni. Za Janka su znale mnoge čerge, a za Stanka mnoga sela.

Bila je nedjelja. Svijet se zgrnuo do željezne ograde. Pred vojarnicom sviraju guslar i gajdaš. Gusle ječe, plaču i cvile, gajde gude, brundaju i bruje, pa se onda opet za tili čas veselo pjeva, više i potcikuje, da se glas mladosti čuje. Kolo se vodi, pjeva,

šali se i smije. Svim momcima srce burno bije. Oko kola stoje drugi vojnici, pa pjevaju i šale zбивaju. Mnogi se vojnici kod ograde razgovaraju.

Dvije se ženskinje sastale među ostalim svijetom kod ograde. Jedna je ciganka Janja, krasan mlad stvor, crnomanjasta lica, bijelih ko biser zuha, pоvisoka struka, bujnih grudiju s lulicom u ustima. Da nije na njoj crvena suknja i bijela rekla i crveni polu povez od rupca na glavi i lulice u ustima, ne bi nitko rekao, da je Janja ciganka. Lice joj je tako milo i sjajno, nosić fin, oči crne i sjajne, da ih je milota pogledati. Druga je ženskinja seljanka Stana, mlado, lijepo i dražesno biće, puna ljupkosti i dragosti. Ona je pоvisoka i stasita, divna lica, rumena ko krv, a bijela ko mlijeko, pоvisoka čela, fina nosa, rumenih ko ružica usnica, crnih očiju, živih ko žeravica živa. Na Stani je krasna svečana rubina, vezena crvenom i modrom vunicom, na nogama ima šarene hоzavce, a bujne grudi prikriva šareni kožuščić, krasno išaran s crvenim i modrim kožicama i s ogledalcima, a opšiven bijelim i mekanim ko duša runom, na glavi je crne svile zlatom vezeni povez. Stana je krasotica, a mila je i draga kao golubica.

Kad se Janja i Stana sastadoše i ugledaše, malo se iznenađiše. Ciganska je ljepotica našla i vidjela seosku krasoticu. Gledale su kratak čas jedna u drugu, a onda će ciganka Janja :

— Kaži, snašo — tako ti duše — imaš li ti koga tu, dok si došla ovamo ? !

— Imam muža Stanka — ženska glavo — kažem ti po duši — na to će Stana. A imaš li ti koga tu ?

— Imam muža Janka ! — prokaza Janja.

— Ha — gle čuda ! Ti imaš muža Janka, a ja Stanka. A što je tvoj muž ? Je li koritar, kotlar ili možda ciganski trgovac ?

— Moj je muž svirac — guslar. Kad on svira svakoga u srce dira. Moj je muž još i trgovac. Kad ne svira, onda kupuje i prodaje konje. A što je tvoj muž ?

— Moj je muž gajdaš, a drukčije je seljak : zemlju ore i žito sije, vinograd obraduje i vino pije. Uzela sam ga, što je gajdaš, pa umije gajde da napiri i naduše, pa da silno prebire, pa još za to, što je on Stanko, a ja Stana.

— Golubice, slatka dušice — tako je bilo i kod mene ! On Janko a ja Janja, pa je uz to on guslar, da mu treba para tražiti.

Zanio me svojom svirkom ; njom me je opčarao, a ja sam njega začarala.

— A kad ste se vjenčali? — pitala Stana.

— Golubice moja prije šest nedelja. Uživali smo jedno u drugom, ljubili smo se ko golubi, pa se moradosmo prije dvije nedjelje rastati.

— Tako je bilo i s nama — Stana će. Imali smo četiri medene nedjelje, a onda se rasladosmo.

U taj čas stadoše gusle veselo cilikati, a gajde burno guditi. Kolo se vodilo naokolo, a vojnici su pjevali vesele pjesme.

— He — devla — oh — Bože! Čuj me, ženska glavo: — to svira moj muž na guslama — prokaza Janja.

— Oh Bože, Isuse i Marijo! — veselo će Stana — to moj muž u gajde duše i sitno prebire i krupno izvodi.

Janja na to povikala u sav glas ciganski:

— He devla, Janko, roma minea! Oh — Bože, Janko, mužu moj! Ti veselo sviraš, a ja tebe ovdje čekam!

U taj je čas prestao Janko svirati, kad je čuo ženin glas.

— Stanko — družo — gudiš li ti to? Prebireš li ti to?! prokaza Stana jasno i glasno.

Kad je to Stanko čuo, prestao je u mješinu duvati, pa je ona odmah splasnula.

U tren oka poslije toga poletiše gusle i gajde ili bolje Janko i Stanko s njima prema ogradi.

— He — devla — rominea minie! Oh — Bože ženo moja, jesi li došla?! —

— Došla sam — kama minea — sunce moje, da te vidim!

— Stano moja, dušo moja, milo mi je, da si došla!

— Stanko moj, zlato moje, rado sam od kuće pošla i do tebe, diko moja — došla!

U to je do njih doletio zorni desetnik Veselić, pa je pričeo šaljivo vikati:

— Gusle — gajde — svirajte, sad nema fajde! Kud ste od jurili i kolo rastepli?

— Zlatni gospodine, kako vidiš, došla mi je žena, — prokaza Janko.

— Žena mi je došla, da me pohodi, pa moram s njom da se porazgovorim — govorio Stanko.

— A tko će svirati?

— Kad odu žene — bit će svirke! — na to će Stanko. Ne moramo se baš tako jako žuriti — ta ima više dana, već ko basica.

— Bilo tako, kako želiš i veliš, gajdašu Stanko, koji prebireš sitno i tanko ! govorio — desetnik Veselić, pa je gledao čas na Janju, čas na Stanu, pa nije mogao, da skine sa njih svojih očiju — napokon će on njima : „Ala ste lijepe, dan vam vaš ljubim!“ Moram gledati u nokte, da vas ne ureknem.

— Desetniče Veseliću, dodi odmah u vojarnicu, treba te gospodin nešto — čuo se u to narednikov glas

— Uh — trista mu i — ništa! — na to će desetnik Veselić. Uh — crne li štete, što sad moram u vojarnicu. S Bogom ljepotice !

— Bolje je to za nas, što je morao otići ! — prokaza Janko, kad je Veselić otišao.

-- Imat ćemo mi više prilike i kada, da se porazgovorimo — na to će Stanko.

Janja stala do Janka, a Stana do Stanka, pa raspredoše razgovor. Oni su umilno govorili i milo se gledali. Srce im je gorilo od ljubavi, a duša im je klinktala od veselja. Oni bi se od srca izljubili, da su mogli. Stidila se Stana, da se ljubi pred svijetom, pa nije onda to smjela učiniti ni Janja Cigani i ciganke inače ne mare za svijet. Ciganin kada žarko ljubi, on za ljubav život gubi i ženu si i pred svijetom ljubi.

Četvero se njih šaljilo i govorilo do mile volje. Usta su kazivala riječi, srce je osjećalo, a oči su prodirale u dušu i kazivale srca želje. Kad je valjalo počti, prokazat će Janja :

— He devla — roma minea — Oh — Bože — mužu moj, poljubi me, kama minea — sunce moje — gorim od ljubavi !

— Odmah — Janjo — rominie minie, zrakome minea — ženo moja — nebo moje ! — na to će Janko.

Njih se dvoje zagrliše i slatko izljubiše.

— Stano dušo, a što će mo mi ? — pitao Stanko.

— Hm — ne znam ni sama — Stanko, zlato moje !

— Stano, dušo, usta amo, da si poljubac damo !

Oni se primakoše i priljubiše usta i sada je planuo žarki cjelov slatke ljubavi.

— Roma minea, Janko poljubac sam tebi dala, pa se nije-sam pokajala — govorila Janja. Učini i ti meni nešto za volju !

— A što to rominie minie — kama minea ? !

— Znaš, da uživam u tvojoj svirki. Tvoje su me gusle opčarale. Zasviraj mi na put poputnicu !

— I ti meni, Stanko — zlato moje, malo zagudi, neka vide ljudi, da se mi volimo i veselimo !

— Hoću, Stano, dušo moja !

U isti čas završavaju gusle i gajde. Svirali su Janko i Stanko, ljupko i milo, silno i tanko, orno i glasno. Žene podoše, a oni za njima do ugla vojarnice. Oni se ovdje svirkom oprustiše i rastadoše.

Poslije su Janja i Stana dolazile svake nedjelje, da vide svoje muževe i da čuju njihovu svirku. Kad ih je ugledao desetnik Veselić, stvorio se odmah kod njih, pa je s njima se šalio, razgovarao i smijao se često ko neslan.

— Idi s Bogom — što zbijaš toliku šalu ! — prokaza Stana.

— Kažem ti istinu, Stano ! Ti si vještica, mlada i lijepa pa si me začarala

— Idi u tralje, što kazuješ ludorije ! — reči će Janja. Pun si kojekakovih riječi ko šipak koštica.

— Svama bi išao krasotice moje u šaš i situ, rogozu i trsku, u trulje i tralje, pa makar i preko gore, dalje ! — uz smijeh će Veselić.

— Idi šuti, pa ne govori sve koješta ! — kazat će Stana.

— Bilo bi holje, da ne govori ništa ! — na to će Janja.

— Haha — gle ti dvije mudrice i lijepe vještice ! — govorio smijučke Veselić. Tko šuti — taj muti ; tko šuti, taj se često ljuti. Ja sam Veselić, pa ne mogu biti žalosnić. Volim crnu, volim plavu, za nje dajem svoju glavu !

U to završavaju gusle i gajde. Janko i Stanko nijesu voljeli slušati Veselićeve razgovore. Veselić je odmah poskočio, pa je poveo veselo kolo naokolo.

Neke nedjelje dodoše Janja i Stana, ali ne zatekoše ni Janka, ni Stanka. Otišli su s Veselićem u hodnoj satnji na ratište. Suze ih poliješe, kad su to čule. Otišle su kući tužne i žalosne.

Dokora se javio Stanko sa ratišta. On je znao u knjigu pa je ženi pisao da su došli u sjeverni kraj, gdje je još u gorama dubok ili velik snijeg, a u dolinama, da je mnogo vode, pa da ljudi stradavaju od zime i mokrine. Nadalje ženi javlja, da ciganin Janko pozdravlja svoju ženu Janju, pa da to Stana kaže Janji. Konačno Stanko pozdravlja i milo i drago svoju Stanu.

Kad se Stana prve nedjelje sastala s Janjom, pa joj pročitala pozdrav s bojne dopisnice, mislila je Janja, da će od radosti iz kože iskočiti.

— Blago tebi, snašo. Stano, kad znaš čitati i pisati. He devla — ja sam kod zdravih očiju slijepa u knjigu ! Sretna li tvoga

muža, koji umije pisati, a nesretna li moga Janka, koji toga nezna. Oh — gusle moje — gusle moje !

Bojne su dopisnice često dolazile s ratišta. Janja je dolazila k Stani, pa joj je ona isporučivala pozdrave s bojišta. Često su one zajedno plakale, da si olakšaju teref na srcu i teško breme, što im je grudi pritiskivalo. One su samo govorile o guslama i gajdama ili o Janku i Stanku.

Najednom prestadoše dolaziti bojne dopisnice s ratišta. Uplašila se Stana, a strah je hvatao Janju. One su pričele slutiti na zlo.

— Snašo — Stano — zašto ne dolaze više pisma s bojišta ? — pitala bolna srca Janja.

— Ne znam, Janjo ! Možda se kako zlo dogodilo ? Oh — Bože oslobodi nas toga !

— Ili su možda u vatri — pa se tamo ne može pisati — na to će Janja.

— Ili proganjaju neprijatelja, pa se ni onda ne može pisati — govorila Stana. Bito kakogod mu drago — sve meni to ne sluti na dobro. No — pa jesi li, Janjo, bacala karte, pa što one vele ?

— Snašo, Stano, gledala je u nje baba Mara, žena stara. Znaš, dušice, mi ciganke u karte ne vjerujemo ; već to vjerujete vi seljanke.

— Pa što veli baba Mara ?

— Kazuje, da su naši u vatri. Hm drukčije ne može ni biti, kad su u ratu — na to će Janja.

Prve su nedjelje one iza toga pošle u grad. Kako su se začudile, kad su pred vojarnicom ugledale isto vojničko ruho ili odoru, ali sasna druga lica — druge ljude. One su pitale za Janka i Stanka, ali nitko nije znao o njima ništa. Čule su samo, da je ta hodna satnija već dulje vremena na bojištu, i da su neki ranjenici u raznim bolnicama daleko odavde.

— He — devla — što ćemo početi ? — pitala Janja Stanu.

— Oh — Isuse slatki — smiluj nam se, majko božja pomози nam ! Oh što ćemo početi ? Dolaziti ćemo svake nedjelje ovamo, pa će se valjda tko od naših vratiti — govorila Stana.

One su dolazile odsele svake subote, da što čuju o svojim muževima. Neke su nedjelje došle, pa prišle do ograde, kad li je do njih doletio desetnik Veselić, s krstom i velikom srebrnom kolajnom na grudima, što ih je u ratu zaslužio svojom hrabrošću.

— Ooo — krasotice i ljepotice moje — tužne ne bile — jeste li došle ? !

— Jesmo, Veseliću, došle, da čujemo, što se zbilo i dogodilo s našim muževima ? ! — kazivala Stana.

— Reci nam, Bog ti dobro dao ! — što je s guslama i gajdama ili što sada rade Janko i Stanko ?

— Ne rade ništa !

— A zašto ? — pitala Janja, a uprepastila se Stana.

— Zar ne sviraju više ? Ili zar ne pucaju ? — Stana će.

— Oh — žguc moje ! Čujte, pa ne jadikujte ! Strune su na guslama popucale, gudalo se prebilo, a gusle se slomile.

— A što je s gajdama ? Janja će.

— Probušila se nješina, slomila se prdaljica — na to će Veselić. Zlo je po vas obadvije.

— Oh Bože — smiluj nam se ! — prokaza Stana.

— He — devla — govori, Veseliću !

— Kazat ću vam ! Nemojte plakati i jaukati ! Rekao sam vam, što se zbilo s guslama i dogodilo s gajdama. Tane je jedno probilo glavu Janku, a drugo srce Stanku.

— He — devla, Janko moj, glavo moja zlatna ! — priče plakati i jaukati Janja.

— Oh Bože, Stanko moj — srce moje ! — počela je naričati i prenemagati se Stana. Bože — Bože — sad sam udovica sinja kukavica !

— I ja sam ti druga — udovica — kukavica.

— Ne plačite toliko ! Mlade ste, i lijepe ste, pa ćete se udati. Da se mogu i smijem oženiti, ja bih uzeo jednu.

— Idi s Bogom ! uz suze će Stana.

— Idi k vrugu ! uz plač će Janja. Oh — gusle moje. — Oh — Janko moj.

— Oh — gajde moje — Oh — Stanko moj !

— Oni su i bili gusle i gajde — svirači, da im je trebalo para tražiti. Tješite se ! Oni su slavno poginuli.

Ženskinje se s Veselićem tužno oprostije i svojim kućama vратише, misleći neprestano na muževe svoje i na njihove gusle i gajde.

Utjeha.

Mlada su vojnička godišta otišla na bojište. Starija su godišta došla, da se izvježbaju, pa da i ona pođu hraniti domovinu. Vježbalo se neumorno u oružju, da se vojnici što prije sprema za ratnu borbu.

Odlazna je ili hodna satnija za satnijom odlazila, da se bije i krv lije za kralja i dom. Prije odlaska su vojnici odjenuli se u ponovo, u sivo ratno odijelo. Vojnici imaju na sebi sve novo od glave do pete. U to ih vrijeme pohađaju rodaci i znanci. Oni očekuju dan i sat, da ih pošalju na bojište. Za to je vrijeme burno u vojarnici, neki vojnici pjevaju, drugi šale zbijaju, a neki zamišljeno hodaju ili sjede na klupi pred vojarnicom. Zamišljeni su vremešnji ljudi, dok su mladi vojnici upravo pusli.

Vojnik Andrija Mikić sjedi zamišljen na klupi pred vojarnicom. On se zavezao u svoje misli, pa nije ni opazio i primjetio viku i buku oko sebe i pred vojarnicom. Katkada je ipak pogledao na željeznu ogradu znatiželjno; a onda se opet zamislio i potmurio, kao da ga teške taru misli i velike brige more. Napokon je silno iz dubine duše uzdahnuo i na ogradu pogledao, pa je sam sebi progundao:

— Oh — Bože sveti, što ću ja početi?! Ostadoše mi u sirotinji i golotinji, pa samo Bog znade, kako žive i dane traju

Bilo nam je oteško, dok sam ja kod kuće bio i zanat tjerao i marljivo radio, a kako je sada njima ? !

Andrija se Mikić opet potmurio i zamislio, potnimio se i skoro onijemio. Njega je promatrao pričuveni poručnik Petar Vidrić, a da to Andrija nije ni opazio. Poručnik se šetao, pa je gledao, kako Andrija zamišljeno sjedi, kao da je odsuđen na tešku kaznu. Andrija će napokon smrsiti kroz zube :

— Oh — ženo moja — i djeca moja !

Poručnik se Vidrić približio k Andriji, koji toga nije ni primjetio. Vidrić je bio znatiželjan, zašto se Andrija tako zamislio i snuždio.

— Vojniče — bojniže, što si sio, pa se tako jako zamislio ? — prokaza poručnik Vidrić jasno i glasno.

Andrija se trgnuo iz svojih teških misli, pa je skočio i na pozor stao i poručnika propisno pozdravio.

— Molim — stojim na službu ! Što zapovijedate, gospodine poručniče ?

— Što si se tako jako zamislio — bolan ne bio ! — Andrija Mikiću ? ! — zapltao će poručnik Vidrić, čovjek visoka i krupna uzrasta, crnomaniasta lica i podrezanih brkova.

— Gospodine poručniče — kazat ću vam sve po duši ! — na to će Andrija, jaka ljudina oko trideset i četiri godine, velikih brkova i obrijane brade, crnih očiju i prosijede kose. Briga me mori za moju porodicu. Imam kod kuće ženu i šestero djece. Moja je Anka, vrijedno i radeno čeljade ; ali otkale će smoći i toliko zaraditi, da prehrani sebe i djecu u to teško ratno doba, gdje je sve skupo. Ja ću skoro na bojno polje, a oni ostadoše jadni i bijedni, tužni i žalosni bez kuće i kućišta, hrane i smoka.

— Ne tari si toliko glave, Andrija ! Bog će se i dobri ljudi za nje pobrinuti. Tvoja žena i djeca ne će i ne smiju, i ne mogu stradavati, moj vojniče — kraljevski bojniče.

— Bog iz vas progovorio i Bog vas poživio ! — gospodine poručniče, kad velite, da moji stradavali ne će !

— Država će se za nje brinuti. Tvoja će žena i djeca dobiti svake nedjelje od države pripomoć kod općine.

— Oh — hvala Bogu — sad mi se velik teret svalio s grudi ! Sada ću lakše poći u boj !

— To moramo za kralja i dom svoj ! To je naša vojnička dužnost. Mi se borimo za domovinu, a oni koji ostaju kod kuće, neka se brinu i pripomažu našoj obitelji. Moj Andrija, znam te ko

valjana vojnika, pa se tim tješi, da tvoji stradavati ne će. I mene mori misao, što će biti s mojom ženom i s moje dvoje djece. Moja je misao često kod njih. U ovom času moram kao časnik na sve zahcraviti, pa samo misliti i vršiti svoje vojničke dužnosti.

— Oh — Bože — pa i vi imate gospoju i dvoje djece?!

— Imam Andrija! Oni su mi sve blago ovoga svijeta.

— Pa — jeste li se skoro s njima oprostili?!

— Jesam jučer! Teško je bilo pri rastanku njima i meni. Tako mora biti — to je božja volja!

— Blago vama, gospodine poručniče, vi se s vašima oprostite, a ja svoje očekujem danas. Bog zna, hoće li doći? Selo nije jako daleko. Ima tri sata pješice ići, a željeznicom bi se dovezli za malo više od po sata; ali moji teško da imaju novaca, pa ne će moći doći. Kako je Andrija govorio, pogledao je na ogradu i opazio svoju ženu Anku, kako gleda na sve strane ne bi li gdje njega uočila.

— Oh — Bože — hvala Ti slava i dika! Gospodine poručniče — eno mi žene! Hvala Bogu, da je došla, da se uzmognem s njom oprostiti. Molim lijepo mogu li ići!

— Idi, idi, Andrija, pa se sa ženom milo i drago oprost! Andrija je k ženi veselo poletio.

— Ženo moja — Anko moja, — hvala Bogu — da si došla!

— Moj Andrija, mužu moj, kako ne bih došla?!

— Pa ti si ženska glavo i s djecom došla!

— Kako ne bih došla! Išla bih, da te vidim makar morala devet gora preći i tri kraljevine proći. Dovala sam i djecu, da ih vidiš, a da i djeca vide svoga oca, kad i onako — kako si mi javio — polaziš u ljut boj! Oh — Bože — Bože — smiluj nam se! Bog bio tebi i nama u pomoći.

Mužu se i ženi stužilo na te riječi, da im suze orosiše trepavice. Andrija je svoje brzo otro, pa će ženi:

— A kako ste putovali?

— Pješice Andrija! Htjela sam, da vidiš svu djecu, pa i maloga Andriju od godinu dana, koga sam na rukama nosila.

— Ženo moja — hvala ti i Bog ti platio svojom milošću!

— Novaca nijesam imala, da za sve platim željeznicu, pa smo išli pješice.

— Ženo moja, djeco moja! — govorio Andrija, pa je pričeo grliti i ljubiti ženu i djecu, a maloga je Andriju uzeo na ruke, pa ga je skoro svega izljubio, a suze su svim tekle nuz lice.

— Moj Andrija — donijela sam ti milošće. Spekla sam ti gužvaru i pogaču na put — govorila žena i trla si suze. Umotala sam to u ovaj veliki otarak — uspomena vjenčana — pa si ponesi na put — oh — Bože — velik i težak put!

Andrija je primio gužvaru i pogaču zamotane u velik otarak, pa je poletio u vojarnicu, da to spremi, pa da se odmah vrati. Poručnik je Vidrić vidio to, a kako se onuda šetao, čuo je kako je žena mužu rekla, da su došli pješice; jer da nije imala novaca, da plati željeznicu. Vidrić je čovjek mekana srca ko vosak, pa mu se smiliše Andrijina žena i djeca. On je pristupio k njoj, pa joj je turnuo ili kljuknuo u ruku krunsku dvadesetaču; jer je imao sada dosta novaca. Vidrić će Mikički:

— Gospodarice, majstorice — primite ovaj novac, pa se kući s djecom odvezite! Pazite na djecu, uzgajajte ju čestito, a dobivat ćete u općini državnu pripomoć za sebe i za djecu. Gledat ću, da i vašemu mužu ne bude hrdavo, pa ću se za njega brinuti.

Anka se Mikička sva presenetila od čuda i razrogačila oči, kad je to sve čula i vidjela.

— Gospodine, Bog vas blagoslovio i sve vam platio svojim miljem i obiljem!

Ona je htjela poljubiti ruku poručniku Vidriću; al Vidrić nije toga dopustio, nego je Mikički stisnuo ruku i udaljio se.

Kad se Andrija vratio iz vojarnice, žena će njemu:

— Gledaj, Andrija, što sam dobila!

— Ta to je dvadeset kruna. Tko ti ih je dao?

— Neki gospodin. Bit će časnik.

— A gdje je taj gospodin?

— Eno ga tamo, gdje stoji!

— Oh — to je gospodin Vidrić! Pa što ti je rekao, kad ti je dao dvadesetaču?

— Kazao mi je, da daje novac, da se s djecom kući odvezem na željeznici, pa da ću dobivati državnu potporu, a obećao je, da će se i za tebe pobrinuti.

— Bog ga poživio i dao mu svako dobro!

Andrija je razgovarao sa ženom i s djecom još neko vrijeme, a onda ih je sve redom izgrlio, izljubio i s njima se oprostio govoreći:

S Bogom mi ostaj, Anko, ženo mila! Pazi mi na djecu, da budu dobra i valjana! Djeco moja! slušajte majku svoju! Ona će vam odsada biti i mali i otac. Činite sve što vam mati rekne. Bog bio uvijek s vama!

Svi se rastadoše sa suzama u očima. Anka se vratila s djecom na željeznici. Teško joj je bilo pri duši. Utjeha joj je bila, što će dobivati državnu pripomoć i što je poručnik Vidrić obećao se pobrinuti i za njezinog Andriju. Oh — ja državna pripomoć! To je plemenito djelo velikoga domašaja. Državna je pripomoć najveća utjeha ženama i djeci vojnika na bojištu. Ona je velika utjeha i samim borionicima i braniteljima domovine, kad znadu, da im njihovi ne će trpjeti gladi i zime; jer da se za nje sama dr-žava brine.

Kad je Anka s djecom otišla, vratio se Andrija u vojarnicu, pa je prolazio velikim hodnikom, kad li ga je sreć poručnik Vidrić. Andrija ga je vojnički pozdravio i hotio mu se zahvaliti na dobnoti i daru, kad li mu Vidrić rekne:

— Andrija Mikiću, bili ti htio biti moj služak?

— Oh — gospodine poručniče, drage volje i vrlo rado!

— Liječnik mi je malo prije rekao, da se je moj služak Nikola naglo razbolio pa će bolesti dugo trajati, a ja ne mogu biti bez služaka, pogotovo kad sutra poslije podne polazimo na bojište. Kad mi je to liječnik kazao malo prije, odmah sam mislio na tebe, da te uzmem.

— Ja vam se lijepo zahvaljujem, gospodine poručniče, što mojim učiniste! Bog vas poživio! Hvala vam lijepa i za to, što me uzeste za služaka. Bit ću vam vjeran i odan i nastojat ću, da budete sa mnom zadovoljni!

— Ja se nadam Andrija, da ću se moći u tebe pouzdati!

Vršit ćeš ono što ti reknem, pa će sve dobro biti. Za sutra ćeš sve spremiti, što trebamo za bojište, pa što onda Bog da i sreća junačka!

Hodna je satnija drugoga dana otputovala na sjeverno ratište, a s njom i poručnik Vidrić sa svojim služakom Andrijom. On je ponio čitav tovar raznih stvari, što će poručnik Vidrić trebati. Andrija je na sve mislio i zgodno sve udesio.

Kad je odlazna satnija prispjela na bojište, došla je odmah u vatru. Strašan se ondje i užasan bijaše boj, da čovjek sav pretrne, mravci mu idu uz kožu, a kosa mu se ježi, kad čuje ono gruvanje topova, onu groznu tutnjavu i ono strahovito lomotaње u šumi, gdje se obaraju jele i omorike.

Andrija je svuda bio uz svoga gospodara. On je s njim proveo noć pod vedrim nebom na čičoj zimi i užasnoj hladnoći, da se čovjeku mozak ledeni. Andrija je s poručnikom Vidrićem bora-

vio i u streljačkim jarcima i ondje je znao u dubini matere zemlje naložiti vatricu, da njegov gospodar ogrije smrznute žile. Kad je trebalo, Andrija je znao vatru zaprelati, pa je poslije otprelao i skoro drhtao nad živom žeravicom od zime i da se ne ugasi, da se mogne i njegov gospodar barem malo ruke ogrijati i prezebe nešto otkraviti.

Neprijatelj se povlačio iz raznih gradova i sela. Naša ga je vojska progonila neprestano, pa mu nije dala nikako prilike da se odmori. I poručnik je Vidrić bio u potjeri za neprijateljem sa svojim služakom. S početka se prtilo po dubokom snijegu, koji je zameo klance, prolome, prodole, doline i bogaze, a kasnije se gazilo po vodi i močvarama, na kojim je još bila tanka ledena koža. Ljudi su zebli i prozebli, a mnogi i prezebli. Velika im studen nije tako škodila, kao mokre, pa onda smrznute noge. Mnogima se noge okoceniše a mnogima se čitavo tijelo uklajilo.

Vojska je naša progonila neprijatelja. Ona mu je bila neprestano za petama. Neprijatelj nije samo uzmicao, već se i silno borio i znao je i protunavatu izvodjati, da nekim svojim četama olakša uzmicati, a našu vojsku da tim zadrži i ako je moguće oslabi.

Naša je vojska nemilo tjerala neprijatelja. Mislilo ga se što prije maknuti s granice naše države. Kad se neprijatelja s najvećom brzinom progonilo, najednom je stao, da se brani i navaljuje, jer mu se vojska pojačala. Žestok se razvio boj. Pucalo se silno iz topova, pušaka i brzometki, a napokon se uhvatilo u koštac. Krvav se tu bije boj. Napokon se neprijatelja svladalo i on počeo uzmicati, ali se neprestano branio, da uzmogne redovno uzmicati, da mu se čele ne uskomešaju.

Vojnici su nemilo progonili neprijatelja. Poručnik je Vidrić zapovjednik satnije. On proganja neprijatelja, pa leti za njim, da ga zakvači i mnoge zarobi. Počelo se pucati. Poručnik je Vidrić bio sa svojim Andrijom u nekoliko hitaka, okrišaja i čarkanja, pa je ostao neozlijeđen. Izgledalo je, kao da njih dvojicu ne može puška ili bolje tane pogoditi. Kako je tanad letila i zujala, pogodi jedno poručnika Vidrića u desnu grudnu kost, pa je na leđjima izašlo, a drugo je tane pogodilo Andriju u nadlakticu lijeve ruke, pa je kroz meso prošlo, a da nije kosti razmrskalo. Obadvojica se stropoštaše ili srušiše na zemlju.

— Andrija, ja sam ranjen, pomози! prokaza Vidić.

— I mene je tane proketo ranilo — na to će Andrija. Odmah ću Vam pomoci.

Andrija je htio ustati, ali nije mogao. Krv mu je iz rane curkom curila. On je sabrao svu svoju snagu, pa je nekako dopuzao na nogama i desnoj ruci ili se bolje nekako dovukao ili došuljao do svoga gospodara.

— Andrija, jesi li ti to? Oh — Bože — meni se magli pred očima!

Oh — majko božja — mene ostavlja pamet! Andrija — Andrija — kao da ću ja umrijeti!?

— Ne bojte se, gospodine! Dat će Bog, pa će bolje biti!

— Andrija — Andrija meni je jako zlo. Bože — ženo — djeco! govorio je poručnik Vidrić, pa se onesvijestio, a Andrija je mislio, da je dušu ispustio.

— Bože sveli, što ću ja sad početi?! — pričeo je uzdisati i govoriti Andrija. Oh — Bože — što će reći njegova žena i djeca?! Bolje bi bilo, da sam i ja poginuo! Oh — kako me boli i peče rana! Oh — Bože, i meni se magli pred očima!... U to se čuo neki razgovor u blizini. Andrija je skupio svu svoju snagu i pričeo je dozivati u pomoć.

— Tko toliko viče? — prokaza neki sanitetski vojnik.

— Brate — ako Boga znaš, pomози! Ovdje leži poručnik Vidrić, pa sada ne znam jeli živ ili mrlav, a i mene pamet ostavlja.

Sanitetski vojnici odmah pristupiše i metnuše jedni poručnika Vidrića u nosiljku, a drugi Andriju, pa ih odnesoše na pomoćište ili previjalište. Andrija se putem onesvijestio, a za poručnika Vidrića su mislili, da će putem ispustiti svoju dušu; jer je u njega bilo još vrlo malo znakova života.

Liječnici primiše ranjenike na pomoćištu. Njima je pošlo teškom mukom i naporom za rukom osvijestiti poručnika Vidrića. On je bio vrlo slab, jer je mnogo krvi izgubio i rana je bila vrlo teška. Andrija se sam osvijestio na pomoćištu. On je odmah oslobodio se upitati liječnika.

— Gospodine doktore, kako je momu gospodinu?!

— Nije dobro. Vrlo je slab — šapnuo liječnik Andriji.

— Oh — Bože! Molim vas spasite ga! On ima kod kuće ženu ili gospoju i dvoje djece — Oh — Bože — što će oni početi bez njega!? Molim Vas, spasite mu život!

— Mnogo je krvi izgubio — liječnik će.

— Oh — Bože — ako treha uzmite moje krvi!

— Plemeniti slugo, plemenitijega možda gospodara, sve ću učiniti što mogu, kad vidim ovakovo biće i ovakov stvor, koji je sam ranjen, pa se brine za svoga gospodara.

— Zahvaljujem vam od srca! hvala vam do neba! na to će Andrija.

Liječnik je učinio sve što je mogao. Jaka se Vidrićeva narav bolesti odhrvala. On je u bolnici odležao tri mjeseca. Uz njega je bio njegov vjerni i odani služak Andrija. Njegova je rana brzo zacijelila, pa se nije dao od svoga gospodara.

Poručnika se Vidrića poslije pregledalo i proglasilo ga se nesposobnim za bojno polje; ali ga namjestili u pisarnici za službu. On je veseo pohrlio kući sa svojim Andrijom, da vidi svoje mile i drage. Poručnik je Vidrić pisao svojoj ženi o svem i nešto je zamolio, da mu po volji to učini.

Kad su oni došli u sijelo pukovnije, bio je Andrija sav sretan i blažen. On se tomu radovao kao malo dijete svojoj materi. Njegova bi radost bila i veća, da je mogao sada ugledati svoju ženu i djecu, pa ih privili na svoje grudi, ter ih sve od srca izljubiti. On nije daleko od njih, koji su mu k srcu tako blizu i mili i dragi. Andrija je mislio i kanio zamoliti poručnika Vidrića, da mu dopusti, da pohodi svoje mile i drage. U to je došao poručnik Vidrić, pa će Andriji:

— Spremi sve stvari, pa ćemo za jedan sat na put!

— Bit će na službu, kako zapovijediste, gospodine poručniče!

— Ti ćeš sa mnom do mene i moje kuće! Jesi li me razumio?!

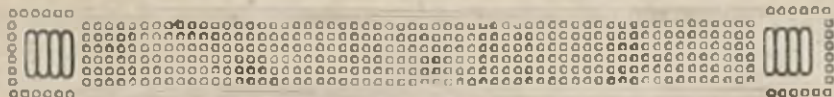
— Molim, jesam!

Oni su za jedan sat otputovali. Za dva su sata prispjeli u Vidrićev dom. Sastanak je bio svesrdan i radostan do suza. Andrija je sam suze ronio od veselja. Njegova je radost bila i veća, kad je poručnik Vidrić otvorio vrata od druge sobe, iz koje izležiše njegova žena i djeca.

— Andrija moj, mužu moj, dobro nam došao!

— Tata dragi, Bog te poživio! — kazivahu djeca, pa se svi izljubiše. Opća je bila radost. Dvije su porodice bile sretne i zadovoljne. Poručnik je Vidrić dobro počastio Andriju i njegovu porodicu. To je sve i bilo njegovo maslo, da naplati plemenštinu svoga služaka.

Oni se kasnije vratili u službu u grad. Poručnik Vidrić uređuje, a Andrija posluhuje, pa čekaju, da se rat sretno svrši. Utjeha im je sada, što se država brine za njih i njihove porodice.

Raj (gospodin) i raji (gospoja).

Bilo je to licem na pokladnu nedjelju. To je dan, kad kršćani polude, kako kažu muslimani. Pokladni su dani zgodni za veselje i zabavu. Svijet luduje, pa se krabulji i ide u bušare. Ove poklade su mirne. Svjetski je rat, pa svijetu nije do ludorije. Teška su i ozbiljna vremena pa je i svijet ozbiljan.

Vojnici su pred vojarnicom — učionicom. Oko zgrade se zgrnuo silan svijet. Naroda je došlo mnogo iz bliza i iz daleka. Došlo se ohući i pohoditi svoje mile i drage i njima donijeti milošće. Ina tu i muškoga i ženskoga svijeta, sve s velikim platnenim i kožnim torbama i kesama. Donijelo se obarenih butina i kobasica, kulena prijesna i opkuhana, slanine, mesa i kolača.

Medju svijetom se vrzu stari cigani i mlade ciganke. Svi puše, pa očima zurkaju na sve strane. Ciganka Mara zaviruje na sve strane, da ugleda svoga Zurka, koji nosi vojničku odoru. Mara je ciganka bušasta tijela, crna ko kotao lica, bijelih ko snijeg zubi i raščupane kose, u koju je uplela nešto srebrnoga novca, a vise i dvije škude — križare. Glavu je sprijeda povezala s crvenim rupcem, a na njoj su šarene haljine, a na nogama neki stari opanci — sve krpež na krpežu, kao da ih još od djeda ili bake baštinila.

Mara zurka i zirka da ugleda svoga Zurka. Ona ga ne može nikako ugledati i prepoznati. A tko bi sada Zurka i prepoznao, taj bi morao imati dobre oči i bistru pamet. Zurka je došao u vojništvo kao ciganin iz čerge, da se začudiše časnici i podčasnici, kad su ga ugledali. Zurko je došao ispod čerge sav odrapan i poderan. Na njegovu je odijelu bilo krpa i zakrpa, rupa i rupica.

kao da je prije bilo nišan na streljani. A kako je Zurka izgledao? Bog da prosti da bi i sam nečastivi od njega pobjegao, da ga je ugledao. Lice mu je garavo, nos mu je dugačak ko šilo, oči crne, usnice blijedo crne, brada mu je s hrkovima rijetka i dugačka, a kosa mu duga i raspuštena.

Uzelo se sada Zurka u posao. On se branio, ali mu to nije ništa pomoglo. Ošišali ga do gole glave. Zurka je plakao i suze ronio ko malo dijete za svojom kosom. Onda se Zurku obrijalo i brkove podrezalo, a Zurka je hukao i jadikovao za svojom bradom i ličnim okrajcima. Zurka se onda odjenuo u vojničko odijelo. On je sada bio drugi čovjek — pa nije skoro ni sam sebe prepoznao, tako se promiješio, da ga ni rođena mati, da je živa ne bi prepoznala, a kamo li vjenčana žena.

Ciganka Mara nije mogla nikako ugledati svoga Zurku, pa se nečemu dosjetila. Ona je izvadila lulicu iz ustiju, pa je povikala u sav glas:

— Tko je Zurka, Nikolić, neka dodje k meni! He devla — oh Bože! He — Zurka! — Oj Zurka, oj Zurka!

Nitko se nije oglasio na njezine riječi. Bilo ih je nekoliko cigana vojnika; ali nijedan nije bio Zurka. Mara se uplašila, da se nije njezinu Zurku kakovo zlo dogodilo. Neke su ju čudne misli okupile. Mislila je i to, da se Zurka možda nje stidi, kad je u vojničkoj odori. Ona je u taj čas opazila vojnika izlaziti iz vojarnice. Mara ga nije poznala. On se pomiješao s drugima. Ona je pokušala sreću, pa je još jedanput pričela zvali.

— He devla, roma minea! — Oh — Bože, mužu moj! Oj Zurka, oj Zurka!

— He devla, rominie! Oh — Bože, ženo moja! — čuo se glas i stasit vojnik poleti prema ciganki Mari, a da ga nije ona u prvi čas prepoznala. Oh — Bože! He devla rominie minie! He devla, kama minea? Oh, Bože, sunce moje!

— Roma minea, zrakona minea! Mužu moj — nebo moje! — veselo će Mara, kad ju je Zurka zagrlio i pričeo ko neslan ljubiti.

— Sar sas — kama minea?! Kako si mi, sunce moje!? — pitao Zurka.

— Sar sas — zrakona minea?! Kako si mi — nebo moje?! pitala Mara, a Zurka ju još ljubio. He — devla — ta ti si postao raj — gospodin.

— Rominie minie — kama minea — i ti si sada raji — gospoja!

— Ah — što to kazuješ, Zurka? — na to će Mara, pa se pričela ogledavati, ali joj vanjšina nije bila ni za služavku, a kamo li za gospoju. Oh — Zurka, Zurka, ti si moj raj!

— A ti si njegov pakao! neki će vojnik do njih

— Šuti, jezik pregrizao, pas ti salo lizao! — ljutito će Mara.

— Idi, sotonu, i ti si žena! — na to će vojnik, izgubivši se u vrevi.

— Ne ljuti se i ne srdi se, rominje minie, kama minea!

Me ču mi da tul! — Ja te ljubim!

— He devla — roma minea — zrakona minea — na to će Mara.

I sada se sladoše ponovno toliko ljubiti i grliti, da se ljudi pričeše grohotom smijati.

Dokora se približilo podne, pa se Zurka pobrinuo za užinu. On je želio, da dobro počasti svoju ženu, da se sjeća, kad je bila u pohodu i u gostima kod svoga muža. Zurka je uzeo svoje dvije limene posudice, pa je otišao u kuhinju po jelo. On je bio sretno ruke, pa je dobio dosta jela, da je mogao nahraniti i svoju ženu — svoju raji Maru. Mnogi su vojnici primili jelo, a bili su siti, pa su drugima dali svoj obrok, pa je tako i Zurka došao do tih obroka, dapače svinjskoga pečenja.

Dok je Zurka donio jelo, Mara je donijela iz krčme rakije. Oni pričeče jesti i piti, pa opet piti i jesti. Zurka se šalio s Marom, a Mara sa Zurkom. On će sav razdragan svojoj ženi, kad pripališe duhan u lulicama:

— Raji?

— Što je raju?

— Pit ćemo danas vina ko gospodin i gospoja. Neka vidi ovaj svijet, da mi nijesmo šuše-buše, ni mačji kašalj. Evo ti novaca, pa donesi oku pića!

— Hoću, Zurka — drage volje, pa će nam onda biti boljel

Mara je otišla po vino, pa se za koji čas vratila. Zurka naglegnuo iz oke, pa dao Mari. Oka im je tako išla iz ruke u ruku. Oni su pili, pa se i napiše. Zurka se smijao ko neslan, a Mara razvalila usta ko žaba u lovu.

Zurka je pričeo mnogo govoriti, a Mara je htjela da ga nadgovori. Smijao se svijet oko njih. Jedni su drugima kazivali sve koješta.

— Zurka — što ti je na čelu? — pitao neki vojnik, kad je opazio, da Zurka imade grebolnicu na čelu.

— Ranica.

— Ne boj se, ne ćeš umrijeti. Na psu rana, na psu i zarasla.

— Ja se i ne bojim.

— Gle junaka — čudna kupusa! Čekaj, dok dodješ u rat, tamo ćeš već dobiti svoje.

— Ako ništa drugo, dobit ćeš staroga psa opravu, ako slučajno kojega gdje ubiješ!...

— A što će mu staroga psa oprava? — Pitala Mara.

— Da se pokrije — uz smijeh će onaj vojnik.

— Ja ne ću uzeti opravu, ja je ne trebam — na to će Zurka.

— A ti ju poljubi, pa ostavi, kad je ne ćeš — i kad je ne trebaš, reći će onaj vojnik, a svi naokolo udariše u grohotan smijeh.

— Šuti, Marko — sunce žarko — prokaza Zurka tomu vojniku Marku Repiću, šaljivcu na glasu.

— Tko šuti, pamet si ne muti, a tko naglo pije i ludo se smije, taj pametan čovjek nije.

— Idi u tralje — ljutito će Zurka.

— Ti u šaš, situ i rogozu na svoju sramotu! — uz smijeh će Marko.

— Ne diraj ti u muža! prokaza Mara, pa se smrkla, kao da će joj kiša s čela padati.

Marko ju pogledao, pa se slatko nasmijao.

— Iš ne čeprkaj! Lili, lili, buri, buri ne prčkaj i ne brčkaj! Idi nevoljo teška i nakazo božja, što se ti pleteš u muške poslove. Ne pračkaj se, već šuti ko riha. Bog je dao čovjeku jezik, da pametno govori, a ženi da šuti mudro; jer je bolje mudro šutjeti, već ludo govoriti.

— Je si li čula raji, što Marko kazuje.

— Marko govori za muškarce, a ja ću za ženskinje. Jezik je naše jedino oružje, da se borimo protiv muškaraca.

— Haha — zgodna li oružja! — Marko će. Kad je novo, ne upotrebljava se mnogo; a što je starije, to je jače i ubojitije! Mlada ženskinja šuti, a što je starija, to više baca strijele na muškarce. No što veliš, Maro?

— Ja još volim šutjeti!

— Hahaha! — smijao se Marko. Voliš biti mlada. Hm — hm — u tom ste sve ženskinje jednake i na isto brdo tkane, hile ciganke ili seljanke. Nitko od vas ne voli biti star.

— Vrag je star — uplete se u riječ Mara.

— A što je s njegovom ženom? — brzo će Marko.

— A zar vrag, sotona ili đavao ima ženu? Oh — ljudi, čuda li golemoga, što sve Mara ne zna! govorio Marko i smijao se i kesio, da nije skoro sve zube iskesio. Vidiš, Maro, da je bolje šutjeti. Mi ćemo muškarci sada govoriti. Slušaj, Zurka, neka Mara žmurka. Ima i onako punu glavu i tikvu pravu.

— Što si to rekao? — pitala Mara.

— Dobro spekao! Kaže se: „Dobro speci, pa onda reci!“ Čuj me, Zurka, danas su poklade, pa da se malo bez zamjere našalimo i pošalimo! Je li ti s voljom?!

— Ne marim!

— Cigo, cigo, ciganine, da ti kažem od miline!

— Kad želiš, što veliš?!

— Zurka, Zurka, da ti je pečena ćurka i oka vina, to bi bila večera fina!

— Ah — ah — mudro zboriš i pametno govoriš, Marko sunce žarko! — Govorio Zurka, mljackao jezikom i obilzivao usnice. Uh — uh — crne li štete, što sam u ovoj odori! Da nije-sam u takoj koži i takvu odijelu, ja bi to smogao za večeru, ako ne danas, a ono sutra.

— I ja bi ti pomogla, Zurka, moj ratu!

— Vidiš, vidiš, čuda, ali luda — hahaha! — uz smijeh će Marko. Hm — hm — kako je to dobro, što Bog nije dao kozi duga repa; jer bi svu šumu omlatila. Pa zar bi ti zbilja to sve smagao? A znaš li ti, da je to krađa? Znaš li ti, da je to grijeh?

— Ciganin se s tim grijehom rađa, moj Marko, sunce žarko!

— Čovjek s tobom danas ne može na kraj izaći. Imaš glavu — tikvu pravu, a pamet ko zamet — govorio Marko.

— Kaka je, taka je, moja je. Volim svoju, nego tvoju. S mojom znam nešta, a s tvojom ništa.

— Gle ti njega! Čuj sada moju pokladnu želju: „U luli sjedio, kroz kamiš noge pružio! Tanji od konca, crnji od lonca! Ispod kaca jaja kupio, ispod kola salo lizao! Bog ti dao rogove, krstave ruke, šugavu kožu i šuplje zube!“

— Marko, Marko, sunce žarko, ala imaš dugačak jezik ko krava rep! Što si rekao, to je šala. I ja ću tebi nešto kazati: Ne imao đima u kući i nad kućom, ni vatra na ognjištu, ni djece po dvorištu!

— Zurka, jezik pregrizao!

— Svinjski ili volovski, daj, Bože, što prije! Tvoj je pogan pa ga ne ću; jer bi vragu zapalio svijecu.

Marka su te riječi pecnule i bocnule. On je želio, da Zurki vrati čast u zajam ili da mu vrati šilo za ogunjilo. Smišljao je, kakove bi ludorije sa Zurkom i Marom napravio. Sinula mu zgodna misao. On će Zurki i Mari:

— Čuj me, Zurka ti si pametan čovjek; čuj me Maro, i ti si pametna žena!

Cigani su i ciganke uživali, kako ih Marko hvali, pa će stoga odmah Zurka Marku, da mu vrati milo za drago:

— Imaš i ti, Marko, sunce žarko, soli u glavi. Ti si čovjek na glasu. Tebe pozna i šišato i kusato i repato. Tko tebe ne zna i ne pozna, ni Bog za njega ne zna.

Zurka, Zurka — valja ti pamet. Gdje si sam ne ima ti premca. Za takovu je glavu šteta, da danas sutra u zemlji truhne. Bilo bi bolje, da na kolcu stoji. Čuj me sada! Danas su poklade. To su dani, kad kauri polude, kako Turci kažu. Hajdemo se i mi danas malo proluditi.

— Da hudeмо bušari! — Izlola se Mara.

— Maro, valja ti glava! Svaka ti se riječ u zlato okovala! Mi ćemo svi troje u bušare! — kazivao Marko.

— Gdje su nam haljine? — pitala Mara.

— Hvala Bogu — nijesmo goli — imamo haljine i odjeću na sebi! — na to će Marko.

— Pa zar se može i u ovoj odori u bušare ići i bušar biti? — pitao u čudu Zurka.

— Sve se može, kad se hoće! — Marko će. To ćemo odmah i pokazati. Zurka, ti ćeš biti gospodin, a Mara će biti gospođa.

— Oh — ah — moj će Zurka biti raj, a ja raj! Zar nije tako, Zurka moje zlato?!

— Ne brini se više! — Zurka će. Ti ćeš biti moja raji, a ja tvo raj!

— Ah — ah — kako se veselim!

— To će nas Marko napraviti.

— Ni brige vas! Bil će, kako rekoste! — prokaza Marko. Nedaleko su od njih sjedjele neke žene, pa su imale uza se kišnika ili kišobrane. Marko je zamolio od neke kišnik. Ona mu ga je dala. Marko će sada:

— Zurka i Maro, ustanite!

Oni ustadoše naglo i hrlo kao da ih je tko žaračem opatnuo.

— Zurka i Maro, stanite jedno do drugoga!

Oni učiniše, kako je Marko rekao. Čudan je to sad izgledao par. On u vojničkoj odori skoro ugledan čovjek, a ona u svojim haljinama ko pravo omelo i ko čudna nakaza

— Zurka, uzmi Maru ispod ruke ko gospodin gospoju.

On je to uradio, pa se ukočio ko stup, a ona je dizala glavu i stezala vrat ko čavka.

— No — sad ste svoji ko godspodin i gospoja, što mi ga radiš — govorio i obješenjački se kesio i cerio. Sad ti, Maro, uzmi ovaj kišnik kao da je sunčanik — suncobran, koji je sam raširio.

Mara je uzela kišnik i stajala sa Zurkom, ne znajući, što da radi. Marko je pred nje stao, pa im rekao :

— Ja ću stupati naprijed, a vi za mnom. Stupajte ponosno i otmjeno, da se vidi i zna, tko ste i šta ste.

— Hoćemo, hoćemo ! — rekoše Zurka i Mara.

Marko je povikao sada u sav glas :

— Dobri ljudi, vesele ćudi, poklade su danas za nje, a i za nas ! Gledajte ovaj čudni par — taj božji dar. Zurka, Maro naprijed stupaj i nogama lupaj ! A da znate tko su, poznate ih po licu i nosu. Danas na poklade, neka se znade : on je raj — gospodin ; ona je raj — gospoja. Sad znate, što činiti imate. Klanjate se njima, a oni će vama svima !

Marko je pred njima stupao, a oni za njim. Vojnici i svijet udariše u grohotan smijeh. Njih su dvoje otmjeno i dostojanstveno kročili i klanjali se, a Marko je pravio šale i licem i rukama izvodio razne ludorije.

— — Gledajte ih, dajte im mjesto ; jer im je tijesno — pričeli su malo posrtati — govorio Marko. Imadu i sunčanik, da ih sunce ne opali, i da ne pocrnu, kad ni onako nikada nijesu bijeli bili. Ljudi klanjajte se njima ! Vidite, da se oni klanjaju vama.

Svijet se smijao, da je mislio, da će puknuti od smijeha. Marko je na to namignuo ciganinu Milošu, da donese svoje gusle ili egede, pa da malo zaszvira. Za tili se čas stvorio guslar Miloš, pa zacilikao, a Marko u sav glas povikao i zapjevao :

— Svirac svira, u srce me dira. Kada svira, ja ti nemam mira ! Haj — hoj — cupa i nogama lupaj ! Zurka Maro na igru se dajte, pa nam malo poigrajte !

Zurka i Mara počеше igrati i skakati ko ludi i pomamni s kišnikom sad u Zurkinoj, sad u Marinoj ruci, kako su bijesno skakali, zamalo da nijesu kišnik pokidali. Njima se od silne igre

i skakanja uzhunila krv, smutilo im se u glavi, smrklo pred očima i oni udariše nosom o ledinu i poljubiše protiv svoje volje lice mater i zemlji. Oni su ležali pijani.

— Gledajte ih : to su raj i raji ! — govorio Marko. Doživješe sramotu u svom životu.

U taj čas skočiše cigani vojnici i podigoše Zurku, da im ne sramoti koljeno ; zatim priskočiše druge ciganke i podigoše Maru, da im ne sramoti roda.

— Zurka, poljubi me ! Ginem za tobom ! — vikala Mara.

— Maro — poljubi me ! Sladak je tvoj poljubac.

Oni se izljubiše i pijani od vina i ljubavi rastadoše. Kad je Mara drugiput došla — nije više Zurka zatekla. On je otputovao s hodnom ili odlaznom satnijom. Mara je dolazila nekoliko puta ; ali o Zurki nije ništa čula, kao da je u zemlju propao ili ga ona progutala. Poslije tri je mjeseca zatekla pred vojarnicom — Marka. Ona će zabrinuto njemu :

— Marko — tako ti imena i koljena — što je s mojim Zurkom ?

— Nije dobro Maro. Tvoj je raj ili u raji ili u paklu. Šrapnel mu odrubio ili otklonio glavu i odnio tjeme, a mozak se prolije po zemlji.

— Oh — kuku, lele meni ! Oh moj — Zurka, oh — moj raji ! — jaukala i plakala Mara, pa se pričela prenemagati i kosu si čupati, da ju je bilo strašno pogledati. Skupio se svijet ko na čudo, gledajući nesretnu ženu.

— Ne plači, ženska glavo, to ti ništa ne pomaže i ne koristi — prokaza Marko.

— Kako ne ću plakati, kad je Zurka izgubio glavu, a mene ostavio kao udovicu — sinju kukavicu. Oh — Zurka moj, oh — sunce moje, oh — nebo moje — tebe Mara nikad zaboravit ne će ! Ti si bio moj raj, a ja tvoja raji !

Mara se vratila tužna srca i ojađene duše u svoju čergu.

T u g a.

Milan je Marić volio svoju ženu kao golub golubicu. Ljubav im se u sreću rodila, ljubav ih je i spojila. Milan je lijep čovjek, a Ljubica je krasna žena. On je visok i okrupan, a ona je povisoka i stasita tijela. Njegove su oči garave, a ona je vedra lica i nasmijanih usnica. Njegova je kosa crna ko tava, a njezina mrka ko ugljen. On je sličio njoj, a ona je bila natik na njega kao da su brat i sestra.

Ljubav je njihova velika. Ona je veća od bratinske i sestriinske ljubavi. To je prava i žarka ljubav. Ljubav je nehesko sjeme — koje klija i raste od zemlje do neba. Njih su dvoje uživali u ljubavi, pa se gledali i milo i drago, ljubili i grlili kao da se skoro nzeše.

— Oh — Ljubice, kako ja tebe volim!

— Oh — Milane, kako ja tebe ljubim!

— Volim te ko sunce, Ljubice dušo i srce!

— A ja tebe ko nebo, Milane, moj dragane!

— Oh — Ljubice, slatka dušice! — na to će Milan, zagrlivši svoju ženu i poljubivši medna usta svoga zlata.

Dani su im tekli u radu i ljubavi. Oni su živjeli sretno i zadovoljno. Sreća im je bila još i veća, kad je Ljubica rodila sinčića — Milana. Marić je mislio, da će onda od radosti i dragosti iz kože iskočiti. Za godinu je dana bilo veliko veselje u kući, kad je Ljubica rodila — Ljubicu.

Roditelji su voljeli i milovali svoju djecu. Oni su pazili na nju kao na svoje oči u glavi... Njihova su djeca bila njihova

sreća, koju ne bi dali ni za sve blago ovoga svijeta. Djeca su roditeljska ljubav, njihova sreća, njihova radost, njihov ponos i njihova nada. Marićevi su živjeli sretno i zadovoljno i uživali u svojoj djeci.

Dokora je pukao glas ko iz vedra neba grom, da valja poći u hoj za kralja, dom i narod svoj. Kad je to čula Ljubica, krv joj se skoro stisnula u žilama. Ona se silno uplašila, da se za malo nije onesvijestila. Kad se malo sabrala, ona će :

— Za Boga miloga, Milane, ti ćeš morati u rat poći!

— Što ću — dušo! Ljubice, dušo i srce, kad kralj zove onda se mora ići.

— Oh — Bože sveti, što ću ja onda početi?

— Smiri se, Ljubice, dušo i srce! Ne ću ja poći sam. Dužnost je svakoga građanina, a pogotovo vojnika, da se bori za kralja i domovinu.

— Oh — Bože dragi, a naša ljubav?!

— Oh — Ljubice, Ljubice!

— Oh — Milane, Milane, a naša sreća, naša ljubav, naša djeca?!

-- Ljubice, Ljubice — teško mi je pri srcu! Čuj me! Veća naš ljubav zove pod zastavu svetu.

— Koja je to veća ljubav od naše?

— Domovinska ljubav, zlato moje! Ljubav za rođenu zemlju, za uzvišenoga vladara, za narod svoj pozivlje vojnika i bojovnika, da se bori i bije i krv svoju lije.

— Oh — Bože moj!

— Oh — dušo moja — svakomu vojniku valja poći.

— Ali mnogi ne će kući doći, Milane, moj dragane!

— Mnogi ne će, a mnogi hoće. Na to časnik i vojnik ne smije ni misliti. Vojnik mora samo misliti na horbu i — pobjedu. Dužnost je njemu pobjediti ili poginuti.

— Milane, što ćemo mi bez tebe?

— Bog će biti s Vama.

— Oh — Bože sveti!

— Ne jaduj i ne tuguj! Sve je to Božja volja, moja Ljubice.

Rastanak je bio osobito težak. Kod takve se prilike roje misli i bude osjećaji. I uman i običan čovjek zatamljuje takovom zgoda dom svoja čuvstva. Milan se sa ženom i djecom praštao teška srca.

— S Bogom mi ostajte!

— Sretno pošao, moj Mila

— Tata dragi s Bogom! — prokaza mali Milan.

— Tatice moj s Bogom, i dodji što prije, pa nam donesi šećera i kolača — govorila mala Ljubica.

Milan je izljubio ženu i djecu, pa je pošao iz kuće. Oni ga svi ispratiše. Pred kućom se ponovno s njima oprostio. Idući dalje okrenuo se i obrnuo nekoliko puta, da ih još uzmogne vidjeti, jer mu se u duši pričela radjati neka crna slutnja. Ta mu je slutnja na putu morila dušu i tištila grudi! Daskora se Milan prerušio. Vrgao je na sebe vojničku odoru. On je pričuvni zastavnik. Milan je kod svoje satnije boravio nekoliko dana, dok nije s njom pošao na bojište.

Kad je Milan otišao, mislila je Ljubica, da će joj skoro srce pući od tuge i žalosti. Ona je plakala i suze ronila. Djeca su to opazila, pa su i ona udarila u plač.

— Ne plačite, djeco moja!

— Mama, a zašto ti plačeš? — pitao mali Milan, očeva slika i prilika.

— Teško mi je, dušo moja, pa moram plakati.

— Nemoj, draga mamo, plakati! — prokaza mala Ljubica. Kad ti plačeš, onda moramo i mi plakati.

— Nemoj, draga mama, plakati, boljet ćete oči — govorio mali Milan. Ti mamo, valjda plačeš, što je tata otišao?

— Tata će doći i nama kolača donijeti — Ljubica će mala.

— Daj, Bože, dijete moje milo! — na to će mati, pa joj se ponovno orosiše trepavice.

Daskora se malo razvedrilo Ljubičino lice. Milan joj je pisao, da je živ i zdrav. Od sada su često bojne dopisnice stizale. Milan joj je javljao i pisao, da mu je prilično dobro. Napokon je došla bojna dopisnica s bojišta, gdje joj Milan piše, da je već nekoliko puta bio u ljutu boju i da je iz svakoga iznio živu glavu i čitavu kožu.

Ljubica je svaki put odgovorila na dopisnicu. Ona mu je javljala, što rade i kako žive i kako misle na njega i o njem samo govore. Pisala je ljubeća žena ljubljenu mužu, kako ga djeca spominju i kako se živo nadaju, da će skoro doći i kolača im donijeti.

Milan je bio sav sretan, kad je primio ženinu dopisnicu. On ju je nekoliko puta čitao i u sebi i na glas. On je od milja i dragosti ljubio ženinu potpis i dječja imena, misleći tim, da ih grli i cjeliva. Milan je čeznuo za njima. Njemu je sada bilo, kao kad se prvi put zagledao u Ljubicu, pa je bio sav blažen, ako je mogao

poljubiti njezinu rukavicu, dapače i stolicu, na kojoj je sjedila, a kad je prvi put mu pisala, obasuo je pismo cjelovima, da je bilo možda više poljubaca na pismu, već što je na njem možda slova bilo.

Vrijeme prolazi i u vječnost odlazi. Vrijeme zadaje velike boli i teške rane, a ono ih samo i liječi. Vrijeme je najbolji liječnik na svijetu. Ono liječi sve boli, a uz to daje život i samu smrt. Vrijeme se rodilo s početkom svijeta, a s njim će i svršiti.

Ljubici je vrijeme sporo odmicalo. Ono joj je sve malo po malo ublaživalo boli duše i srca. Ljubica je radila čitav dan, a k tomu se i s djecom bavila, da samo vrijeme utuče i da se malo rastrese. Komu je što teško, neka se poslom zabavi, pa će mu brže vrijeme proći; ne će mu tako brzo dolaziti teške misli, što more i ubijaju dušu, slabe i uništavaju tijelo.

Skoro se Ljubica smirila svojim neminovnim udesom i sudbinom neumitnom, kad li je došla grdna nesreća. Djeca se ko djeca igrala u dvorištu, pa se uznojila od trčanja. Bilo je to u kasnu jesen. Duhnuo je neki ohladan vjetar i Ljubica se prehladila.

Groznica je uhvatila Ljubicu na večer. Ona se tresla od zime i jeze ko prut na vodi. Jadno je dijete drhtalo i kazivalo:

— Draga mamo, meni je zima — meni je jako zima ! . .

— Smiri se, Ljubice, dušo i srce — govorila zabrinuta mati — tebi će sutra biti bolje !

— Ooo — kako je meni hladno. Draga mamo, naloži peć, da se malo ugrijem.

— Bit će tebi toplije i bez peći, dušo moja — tješila mati Ljubicu i metala na nju perinu i jastuke.

Dijete je u groznici provelo čitavu noć, a mati je uz nju sjedjela i bolna srca promatrala svoje bolesno dijete.

Kad je svanulo, nije Ljubici bilo ništa bolje. Dijete se pričelo tužiti, da ga boli vrat, da ga nešto steže u grlu. Jadna se mati silno zabrinula. Ljubicu je pričela moriti i neka silna vatruština. Mati joj je oblagala vrat mokrim oblozima. Uza svu je njegu i materinu brigu bivalo Ljubici sve gore i gore. Uplašila se tužna mati, pa je pozvala liječnika. Došao liječnik i Ljubicu pregledao. Kad je zavirivao u vrat, čudno je i znakovno klimao glavom, da je tužna mati odmah znala, da nije dobro s Ljubicom.

— Kako je Ljubici? — pitala usplahirena mati liječnika.

— Nije dobro, već je zlo.

— Za Boga miloga, pomozite, gospodine doktore !

— Ja i želim !

— A kakovu bolest imade Ljubica ?

Orlenu pošasnu bolest — difteriju. To je vrlo opasna bolest. Moram joj uštrcati lijek proti toj strašnoj bolesti.

— Činite i radite, što znate, gospodine doktore, samo mi spasite dijete !

Donijelo se lijek proti difteriji. Liječnik je uštrcao propisanu mjeru. Ljubici je bilo samo nešto malo lakše. Jest — ta nje okusili nije ništa mogla. Dijete je slabilo. Liječnik je imao nade, uzdajući se u lijek. Kad je bio sedmi dan, bilo je Ljubici jako zlo. Poslalo se po liječnika. On je došao i dijete pregledao i opazio, da je u nekoj vrućici. Liječnik je umirio majku, jer je mislio, da je to djelovanje lijeka.

Uveče je bilo Ljubici vrlo zlo. Tijelo joj je bilo hladno, a iznutra gorjela ko vatra. Iskala je neprestano vode da pije. Mati je uz nju sjedjela i vodu joj davala. Mala se nije mogla dosta vode napiti. Oko ponoći je mala gledala na sve strane, kao da nekoga traži. Mati će ljubežno svomu djetetu :

— Ljubice, dušo i srce, koga tražiš očima ?

— Milana ! — istisnu Ljubica.

— Dušice moja, on spava — mati će reći kćerkici o braću, koga se spremilo kod susjednoga stanara, da i on ne dobije kužnu bolest.

— Spava — na to će mala ! Ja ne mogu spavati. Mamo draga vode — vode ! čudnim gasom vikala mala i naprezala svu snagu, da se podigne iz posteljice kao da je htjela bježati.

Mati se uplašila, kada je vidjela, da joj kćerkica hoće bježati iz posteljice. Ona je brzo uzela čašu vode, pa će Ljubici :

— Dušice moja, smiri se ! Evo ti, srce moje, vodice pa pij !

Ljubica je obuhvatila čašu, što ju je mati držala, pa je od žedi i valruštine ispila punu čašu vode. Ona je zatim skoro svaki čas iskala vode i pričela oči prekratati. Mati se uplašila, a k tomu je bila sama u stanu. U glavi joj se rojile razne misli i neki joj nutarnji dolazio nemir i strah ju je pričeo hvatati i obuzimati

— Mamo — vode — vode ! — govorila Ljubica.

— Evo ti, dušice !

Ljubica je vodu pila nekom silnom željom, kao da želi žedu ugasiti ; ali se ova nije dala ugasiti. To je strašna žed, koju nebi mogla ugasiti ni sva voda čitavoga svijeta. Ljubicu pričeše neki silan nemir i strah hvatati. Ona je čudno pričela gledati. Najednom će mala :

— Tato — dragi tato, gdje si?! Hodi k Ljubici — dođi k Ljubici!

— Dušo, tata će doći! — na to će mati i tuga joj srce parala.

— Tato — dragi tato! kazivala mala. Vode — vode!

Mati joj je dala vode. Ljubičino je lice pričelo dobivati čudnu boju. Nemirno je gledala, tijelo je ustati, pa je onda viknula:

— Tata, mamo, Milahe!

To su joj bile posljednje riječi. Bropac ju je uhvatio i za nekoliko je časova Ljubica ispustila svoju plemenitu dušu. Kad je to vidjela mati, cikušla je i vrisnula ona, kao da ju je guja ujela.

Ljubice, zlato moje, Ljubice, dušo moja! — i pričela tužna mati ljubiti mrtvo tijelo svoga čeda.

Mati je sahranila svoje zlato. Bilo joj je jako teško pri srcu i duši. Ona je mislila, da mora potruditi od boli i tuge. Strah ju spopadao od pomisli, kako će to javiti Milanu, da je umrla njihova Ljubica. Ona nije znala, kako da to udesi i kako da to javi. Nećkala se sama nekoliko puta. Napokon je mislila, da je to njezina dužnost, pa je mužu pisala, što se dogodilo i kako se zblilo.

Sunce nije triput izašlo i zašlo, kako se pokopalo malu Ljubicu, kad li je morao mali Milan u krevet leći. Ljubica je mali mislila, da mora svisnuti od nevolje i jada, tuge i žalosti. Ona je dvorila svoje čedo. Ljubica je odmah pozvala liječnika. Zeblo ju oko srca na pomisao, da možda i mali Milan imade tu strašnu i prokletu glenu bolest.

Liječnik je pregledao Milana i njegovo se lice vrlo uozbiljilo. Ljubica je pratila svaku njegovu kretnju. Kad je opazila, kako je liječnik zabrinuto gledao u vrat, bilo joj je tako teško, kao da ju je guja za srce ujela. Ljubica nije mogla skoro dočekati, da liječnik dovrši svoj posao, da mogne čuti, kakovu bolest Milan imade.

Kad je liječnik sasvim pregledao maloga Milana, on će Ljubici u drugoj sobi pokazati:

— Gospojo Maričko, bratac ima sestričinu bolest: difteriju.

— Za Boga — miloga, kako je on mogao dobiti tu bolest, kad je bio u drugom stanu, a nije bio ni na pokopu?!

— Na žalost — Milan ima dapače jaku difteriju — i vrlo opasnu.

— Oh — Bože sveti! Pomozite, gospodine doktore, ako Boga znate, pomogao vama Bog!

— Učinit ću sve što znam i umijem ! Smirite se, gospojo ! Čudesa stvarati ne mogu. Ne pomogne li narav, onda je zlo. Tada može pomoći samo Bog. Kažem vam : bolest je vrlo opasna.

— Pomozite samo, gospodine doktore ! Oh — Bože — ne smijem pomišljati na ono strašno. Oh — to bi ubilo i moga muža i mene. Pomozite, gospodine, Bog vas pomogao ! — govorila Ljubica sklopljenih ruku.

— Primirite se, gospojo ? Nemojte misliti odmah na najgore. Nadajmo se ! U nadi je i radu spas.

Liječnik je uštrcao Milanu lijek. Serum je slabo djelovao. Liječnik je ponovno to činio. Nadao se spasiti Milana.

Ljubica je ko da je od kamena gledala liječnika. Koji put bi bolno i teško uzdahnula.

Kad je bilo šesti dan, bilo je Milanu nešto lakše. Liječnik se tomu veselio, a Ljubici se težak kamen svalio s grudiju. Ona je čitave noći bdjela uz postelju, pa si nije ni hajtna skidala. Ljubica je sirota izgledala ko sjena. Ona nije sada bila ni slika, ni prilika prijašnje Ljubice.

Milan je preko dana bio vedar i malo je pio vode limunovim sokom. Mali se tomu veselila.

— Pij, dušo, to je zdravo piće. A hoćeš li što jesti ?

— Hvala — ne mogu !

— Zar nijesi, dušo, gladan ?

— Ljubim ruku, ne mogu jesti. Kad tata dođe, onda ću jesti. Materi se na te riječi stužilo oko srca, da zamalo nije briznula u plač. Mali je gledao naokolo, pa će materi :

— Hoće li tata danas doći ?

— Ne znam, slatka dušo moja !

— Ako tata danas dođe, onda ću možda malo jesti kolača.

— Dat će tebi mama i sada, a tata će ti donijeti. Hoćeš li, dušo, komadić finoga kolača.

— Hvala — ne mogu !

— Pokušaj, slatka dušo, zalogajčić samo uzeti !

— Molim — malo !

Ljubica je bila sva sretna. Ona je pohrlila u drugu sobu po kolačić. U ušima joj zujale liječnikove riječi, što joj rekao, da će Milan moći sutra već lakšu hranu jesti.

— Dušo moja — uzmi kolačić !

— Milan je zagrizao u kolačić i komadić odgrizao, pa ga žvakao dugo i napokon ga ispljunuo.

— Mamo draga, hvala — ne mogu gutati, ni progutati!

— Zlato moje — sutra će ti biti bolje, pa ćeš već onda moći jesti.

Dječčić se smirio. Mati je bila sanena, pa joj se od nesna naklupale vedje. Ona je čas dva trenula, pa se odmah prenula i gledala, što joj sinčić radi. On je sklopio oči i spavao dosta mirno. Ljubica ga promatrala i bilo joj milo i drago, što Milan spava; jer je mislila, da će ga san okrijepiti. Gledajući u sinčića, prevratilo ju san, pa je zaspala. Kako je spavala, čula je kroz san riječi: „vode, vode!“ Ona se trgnula i sva se stresla od straha; jer je takovim glasom već slušala takove riječi. Ljubica pogleda Milana, a on htjede ustati. Kad je vidio budnu mater, on će njojzi:

— Mamo — molim vode, vode!

— Odmah — dušo moja. Dat će tebi mati vode.

— Vode — vode! — iskao je Milan, a mater je luga srce parala, jer je tako i pokojna Ljubica vode iskala.

— Zlato moje, evo ti vode, pa se napij!

Milan je objeručke uhvatio čašu, koju je mati držala, pa je pričio požudno piti i ispio je vodu iz čače. On je postupao od sada sve nemirnije i tražio je i iskao svaki skoro čas vode. Milana morila silna žedja. On je iznutra tako reći gorio, a tijelo mu bivalo sve hladnije. Mati je opipala noge, a one su bile hladne ko led, da su Ljubicu srsi prošli, kad je to osjetila.

Milan je gasio žedj, ali je nije mogao ugasiti. Ponoć je davno prošla, a Milan je neprestano vodu pio. Njegova je mati sva trnula od straha, jer je vidjela, da joj je sinčiću jako zlo. Milan je pričeo boju u licu mijenjati. Smrtno mu se blijedilo osulo po licu. Mati mu je bila tako sva usplahirena, da nije ni sama znala, što će i što bi počela.

— Vode — vode! Dragaa mamo — molim vode! — iskalo je jadno i bolno dijete.

— Odmah — dušo moja — odmah zlato moje!

Milan je iskapio čašu s vodom. Za čas — dva je i opet iskao vode. Mati mu je vodu davala i Bogu se molila. Rudila je skoro i pucala zora i dan se javljao, a Milanu je bivalo sve gore.

— Mamo — tato, vode — vode! Gdje je tata?!

— U taj čas je zazvonilo zvono na pozdravljanje. Milan je hotio ustati, ali nije mogao.

— Tato — mamo! huknu Milan, pa je prekrenuo oči i počeo je hroptati i gušiti se, tražeći zraka. Za čas je dva ugasnuo mlad život.

— Milane, zlato moje! viknula je bolna mati. Milane, sunce moje, otvori svoje mile očiće! Milane, nebo moje, pogledaj na me! Milan je šutio — Milan je mrtav.

— Oh — Bože — Bože! dijete moje milo! ciknu tužna mati, pa se uhvatila za srce.

Ujutru zatekoše ukućani Ljubicu u nesvijesti u postelji kraj mrtva sina. Oni su ju škropili hladnom vodom i trli sljepočiće i pod nos joj metali vinsko sirće, dok su ju osvijestili. Kad se Ljubica osvijestila, mislila je, da će joj srce pući od boli i tuge.

Mati je sahranila sina u hladan grob i u svoje srce, a pokopala je svu nadu svoju. Uz to je mučila briga i trla misao, kako će Milanovu smrt mužu javiti, kad li je dan posle pogreha dobila bojnu kartu iz bolnice s podnožja Karpata, gdje joj muževljev drug javlja, da joj muž lako ranjen i da je malo i holestan. Kad je Ljubica tu dopisnicu pročitala, skoro se skamenila i onijemila, pa je samo prokazala:

— Oh tugo — tugo, što me moriš tako dugo!

Ljubica se razboljela. Ona je legla u krevet. Dobre su duše nju dvorile i sinovljevu smrt Milanu u bolnicu javile. Kad je Milan to pročitao, sav se uprepastio i uz suze prokazao:

— Milane, Milane, sunce moje i ti si zašlo! Milane, Milane, ti si otišao za Ljubicom i oca i mater ostavio.

Milan je odmah zatražio dopust. Rana mu je bila laka, pa je brzo zacijelila, ali ga je za to bolel srca trla i noge su mu već oticale. On je dobio tromjesečni dopust i pohrlio u svoj dom, k svojoj Ljubici, da ju tješi u tugi.

Kad je Milan u tugi išao kući, čudno su ga gledali ukućani

— Što radi moja Ljubica?

— Nije dobro, gospodine — rekoše mu.

— Što je za Boga miloga?

— Jučer je sahranismo. Predala je Bogu dušu s pozdravom za vas, a tijelo joj pokopasmo u hladan grob.

— Ljubice, Ljubice, dušo i srce! Crna slutnja, kobij nemilat!

— Morila ju tuga, pa ju survala prije reda u hladan grob.

— Bože, smiluj se meni! prokaza Milan i suze mu orosiše trepavice i potekoše niz junačko lice. Junak je s južnoga i sjevernoga rališta plakao za svojom srećom, za svojim izgubljenim rajem.

Milan je odsada svaki dan do pol dana pohadjao grobove svojih milih i dragih. Ovdje je najradije boravio. Što se dopust primicao kraju, bivalo je Milanu sve gore. On je doskora otišao na veliki dopust, s kojega se više ne vraća. Milan je prezebao na južnom, a premrznuo na sjevernom ratištu, pa je dobio bolest srca, koja mu je imala ukinuti nit života.

Tuga je to pospješila. Ona ga je ubila i u rani groh strovalila.

Odličje.

Mato je Slatković aktivan poručnik. On je mlad ko zora, bijel ko snijeg, rumen ko ružica, čvrst ko hrast, žilav ko brijest, i zdrav ko lav. Mato je povisoka i okrupna tijela, krasna lica i rumenih i nasmijanih usnica. Oči su mu crne i sjajne pa gore ko žeravica živa. Nos mu je prevelik, malo pri kraju sveden i zgodan. Pod nosom mu se koče crni brčići kao katran, a kosa mu je crna kao ugljen. Poručnik je Mato čovjek od oka. Treba zaista stati, pa ga pogledati. On je pun života i u naponu snage. Kuda staje, skoro se zemlja tresе. Vojnička mu odora dobro pristaje i stoji na njem kao salivena.

Poručnik je Slatković dobar čovjek ko vedar dan. On je poštenjak od glave do pete. Mato je prijazan i ljubezan drug, valjani uslužan čovjek, dušom i tijelom vojnik i odrješit časnik. U službi je strog i neumoljiv, oštar i odlučan, a izvan službe Mato — suho zlato — dobra duša, blaga srca, koga njegovi vojnici vole i poštuju, da bi dali za njega glavu svoju.

Matu su Slatkovića voljeli i ženskinje i muškarci. On je sretan čovjek; jer ga nitko ne gleda prijekim očima. Ženskinje su skoro za njim ludovale. One su, za koje svečanosti, upravo letile ko pčele na med na takovu proslavu, da si mognu vidjeti krasnoga poručnika Matu Slatkovića.

— Oh — znaš draga — srca blaga, kako sam ti sretna, kad ti mogu vidjeti zornoga i krasnoga poručnika Slatkovića! — govorila krasotica plavojka Danica Zorićeva svojoj drugarici Ljubici Milićevoj, lijepoj crnki od oka. Znaš, draga dušo, kad ga vidim — oh, — pojela bi ga od dragosti i milinja.

— A što bi onda meni ostalo?! Nijesi ti dušice, Danice, jedina, koja sada gleda Slatkovića — na to će Ljubica.

— Oh — Ljuhice, dušo i srce, ja sam sva ushićena, kad vidim ili ugledam Slatkovića. — Oh — kad me još pogleda onim žarkim i sjajnim, crnim i bajnim očima, onda se sjećam divnih riječi: „Za jedan pogled oka tvog, dao bih, dušo, život svoj!“

— A znaš li ti, dušice, Danice, da je Mato i moja dika iz vidika.

— Oho — ženska glavo — gledaj ti nje!

— Pa nijesi ti, Danice, sama, koja sada gledaš Slatkovića. Ima nas mnogo. Čitav grad gleda rado poručnika Matu.

— Ja ga nedam nikomu! — On je moj, jesi me razumjela?! — odrješito će Danica.

— On je svačiji i skoro ničiji — na to će Ljubica.

— Vidit ćemo!

— Ako Bog da — hoćemo! — dokrajči razgovor Ljubica.

Mnogo se u gradu govorilo i raspredalo o poručniku Mati Slatkoviću. On nije mogao ni sanjati, da ga se raznoliko meće na sito i rešet. Mnoge bi se ženskinje radi njega i zavadile, a mnoge bi se i počupale radi njega, da ih nije stid. Mato je gledao ženski svijet, ali se nije za njega mnogo zanimao. On je bio prema svakoj ljubezan i prijazan, ali otmjen i hladan. Što je on bio prema ženskinjama hladniji, to su one sve se više za njega zanimale. Mnoge se u njega tako zagledaše, da bi za njim pošle i na kraj svijeta, dapače i u vatru i u vodu.

U to je buknuo svjetski rat. Veliki je požar skoro zahvatio čitavu Evropu i druge dijelove svijeta. Naša država bijaše ljuti boj na svom južnom i sjevernom ratištu.

Poručnik Mato Slatković nije pošao u prvi čas na bojište. Odredilo ga, da imade dočekati novake, pa ih valjano izvježbati i za boj ih spremiti. On je sada imao pune ruke posla. Nije bilo ni sveca, ni petka, ni svečarca, ni blagdana, a da se nije vježbalo od rane zore, do mrkla mraka. Slatković je imao dobre počasnike, pa se to radilo i redilo, vježbalo i napredovalo.

— Momci, držite se reda i rada! — govorio je zvonkim glasom poručnik Slatković. Dobro znajte, da bez reda i rada ne ima života. Momci, vi ste novaci i vojnici, pa treba da se što prije uvježbate, pa da podjete u ljuti boj za kralja i dom svoj!

Vojnici se držali poručnikovih riječi. Oni su učili se, vježbali i na sve dobro pazili, pa se za dva mjeseca spremiše, da na poziv podju, da se biju i krv svoju liju.

Dok se vojnici vježbali, pratio je poručnik Mato njihove vježbe, a često ih je i sam vježbao. On je želio, da se svaki vojnik što bolje izvježba, da uzmogne imati dobro oko i vješte ruke. Tu je bio strog i oštar i u riječi i u činu. Za vrijeme je odmora bio dobra i blaga duša. On je sa svojim se vojnicima prijazno razgovarao i dapače, se s njima i šalio. Kod gadjanja je u središte nagradjivao od svoga novca dobre streljače i gadjače, što je mnoge ponukalo, da su dobro pazili kod pucanja. On je tim dvoje postigao: štedio je prah i olovo i izvježbao je dobre gadjače od cka, da kud koji namjeri, da ondje i obori.

Vojnici su silno voljeli poručnika Slatkovića. Oni su pazili na njega ko na svoje oči u glavi. Vojnici bi dali za svoga gospodina poručnika i život svoj. Oni su kazivali u sav glas: „Poručnik Mato — suho je zlato“ i „Slatković Mato — naše je zlato“. To se pročulo po gradu, pa su muškarci kazivali prvu, a ženskinje drugu rečenicu.

Dokora je došao čas, da je „poručnik Mato — suho je zlato“ imao pći na bojište. Pročulo se to nekoliko dana prije, pa se skoro u gradu uzbunilo muško i žensko, staro i mlado. Vojnici se spremali uz tamburu i pjesmu, gusle i gajde, da podju na bojno polje. Sve je bilo veselo, što će ih voditi njihov poručnik Mato — suho zlato.

U vojarnici se ori vesela pjesma. Poručnik Slatković imade pune ruke posla. On s narednikom sve uređuje i određuje, udešava i sprema, kako će sve biti najzgodnije. Poručnik je želio, da njegovi momci i junaci sve ponesu, što će trebati na putu ili u boju ljutu.

Došlo je doba, da je valjalo pći. Silan se svijet zgrmno pred vojarnom. Gospodjice su u svečanim haljinama s cvijećem u ruci. Mnoge su splele krasne kitice mirisava cvijeća, da ih poklone vojacima i budućim junacima. Krasne gospoje, lijepe djevojke i milolike gospodjice kitile su junačke grudi vojnika i bojovnika za kralja i domovinu.

Poručnik je Slatković okitio svoju kapu trobojnicom i crno-žutom vrpcom. Gospodjice su ga kitile cvijećem uz umilne riječi. One se natjecale, kako će mu okiliti junačke grudi i stisnuti svojski njegovu desnicu.

Nadošao je čas, da se podje. Poručnik je Slatković izvukao sablju i zapovijedao nastup u redove. Hodna je satnija stala ko klisura na zapovjed svoga glavara.

— Hrađo u oružju, junaci u radu! — čuo se zvonki poručnikov glas. Na previšnju zapovijed našega uzvišenoga vladara, cara i kralja i gospodara polazimo u ljuti boj za kralja i dom svoj. Mi ćemo pokazati, da smo Hrvati, da smo junaci, pa ćemo ili slavno pobijediti, ili junački poginuti. Vojevat ćemo pred zastavama, koje se lepršaju i koje su znaci države i naše domovine kao i naroda našega. I pod trobojnicom ćemo se boriti, da izvojsitimo pobjedu. Čujte riječi nama mile: „Crven, bijeli, plavi, to je stjec pravi. Tko se pod njim bije, kukavica nije!”

Drugovi moji, junaci moji! Vi ćete sa mnom, a ja ću se s vama boriti! Da mi nije nitko uzmaknuo. Najveća je sramota vojniku uzmaknuti. Držimo se svi junački i pobjeda je naša! Bog bio s nama!

Trokratni je burni živio, popratio Slatkovićeve riječi. Oduševljenje nastalo veliko. Narod i vojništvo su klicali: „Živio zapovjednik satnije Mato Slatković.”

Hodna je satnija uz vojničku svirku pošla na kolodvor, a pratio ju je silan narod. Ženski je svijet bacao cvijeće na časnike i počasnike i na same vojnike. Mnogi su imali u satniji i kojega rodjaka ili znanca. Na kolodvoru se još jednom oprostilo svi i milo i drago i ljubezno i usrdno. Mnogima se orosiše trepavice, a mnogima potekoše suze niz rumeno lice.

Vlak je odjurio ili odvezao hodnu ili odlaznu satniju na južno ratište. Poručnik je Slatković već u vlaku bodrio i hrabrio svoje vojnike. Oni su ga slušali, pa mu rekoše, da će s njim poći makar odmah u propast.

Na bojištu se satnija smjestila u streljačke jarke. Neprijatelj je često po noći iz topova udarao na Slatkovićeovu satniju. Šrapneli su zujali, granate su hrujale, taneta ili tanad je fijukala i padalo je sve to pred satnijom i za satnijom. Vojnici se u prvi čas usplahiriše i uprepastiše. Strašno je to slušati, a još užasnije gledati, kad šrapnela ili granata zahvate svoje žrtve, pa ljudsko meso leti po zraku, ili raskidano i razbacano leži na zemlji. Strah mnogima ulazi u kosti. Neki od užasa ogluве, a neki — što je rijetko — omijeme. To je samo s početka. U takovu se času vojnici skrušeno Bogu mole. Tko se Bogu ne moli, taj se Bogu moli na pušni morskoj u huri i oluji; ali se najviše moli na bojištu, kad zagruhaju topovi i zazvižde taneta.

Poručnik se Slatković prvi sahrao u tom vatrenom i paklenjskom pozdravu, kojim ih je protivnik pozdravio. On je sokolio

svoje vojnike, da ne klone duhom, već neka se ohrabre, pa će im odmah biti bolje; jer da svaki metak ne pogadja i da svako tane ne ubija.

Vojnici se obodriše i na juriš spremiše. Kod juriša udara čovjek na čovjeka pa i ne misli na ništa drugo, da protivnika ili neprijatelja obori i uništi ili da sebe obrani. Svaki je juriš strašan i užasan: udara se bodom, bije se cijevlju, lupa se kundakom, a često se vojnici hvataju za grkljan, da jedan drugoga uguši.

Slatkovićeva se satnija iskazala kod juriša. Nju se javno pohvalilo, a mnogi dobiše zlatne i srebrne kolajne, a zapovjednik pohvalno priznanje. Slatkoviću je bilo milo, što se njegova satnija tako odlikovala.

Napokon nastadoše jesenji tmurni i kišoviti dani. Vojska je dugo u jarcima ležala, jer se nije moglo naprijed. Crni je vrh priječio, da uzmogne vojska dalje prodirati i napredovati. Šest se nedjelja ležalo pod Crnim vrhom, dok se nije noću i u ranu zoru s dvije stotine horaca od oka, koji se sami javiše, da rado polaze u boj ili možda u sigurnu smrt, osvojilo. Kod te strašne borbe na život i smrt, hrabro se ponijela Slatkovićeva satnija i mnogi junaci dobiše kolajne.

Borba se dalje nastavljala i uporito iz petnih žila i sila. Međutim se odredilo, da imade čitav vojni zbor, a s njim i domaća pukovnija sa Slatkovićevom satnijom s južnoga preći na sjeverno ratište. Slatković je sada postao natporučnik i ostao je zapovjednik svoje satnije.

Ciča je bila zima, da se mozak ledeni, a skoro smrzava krv u žilama, kad je Slatkovićeva satnija prispjela na sjeverno ratište i u svoje skrovište i sklonište. Veliki se ovdje vode bojevi. Vojnici padaju kao snoplje, a drugi niču ko iz zemlje. Protivnik imade veliku silu, ali se naši bore hrabro i ustrajno ko lavovi.

Zima je rogata, pa je strašna i užasna. Vojnici se naši bore i proti neprijatelju i proti silnoj zimi. Snijeg je razgruhao i zakijao na nekim mjestima do dva metra, a u pridolima na nekoliko metara. Od snijega se ne može napredovati. Neprijatelj je neprestano navaljivao i uznemirivao našu vojsku.

Slatković je sve napore podnosio strpljivo sa svojom satnijom. On ju je bodrio i hrabrio. Često je Slatković sproveo na čičoj zimi cijelu noć pod vedrim nebom sa svojom satnijom. Vojnici ga htjedoše u noći zagrnuti sa svojim kahanicama, da se ne smrzne

— Ljudi Božji i braćo mila, nemojte me pokrivati s vašim kabanicama! — govorio je natporučnik Slatković. Vi svi trebate svoje kabanice. Ja imam svoju kao i vi, pa ćemo u njima prenoćiti, pa što Bog da i sreća junačka. Momci moji i junaci moji, trpetel ćemo i ustrajati do Božje volje i — pobjede. Vi se samo držite junački! Tko ustraje, taj se ne kaje.

— Živio naš zapovjednik! — klicali su vojnici, obodreni i okrijepljeni Slatkovićevim riječima.

Duskora se pružila zgodna i krasna prilika satniji, da se odlikuje i proslavi. Krvav se bjege hoi kod grada Colomeje. Neprijatelj navaljuje velikom silom, naši se odupiru. U ljutu boju i kreševu oštru bodri i sokoli Slatković svoju satniju. On sam prednjači i svoje junači.

— Braćo, junaci, držite se hrabro i navaljujte odvažno! — govori Slatković. Naprijed do pobjede!

— Naprijed — pobjeda je naša! — kliču Slatkovićevi junaci. Sve se uskomešalo na bojištu. Navaljuju pješaci, gruvaju topnici, lele konjanici. Buka, vika, dreka, hukanje, rujanje i sik-tanje čuje se sa svih strana. Skoro da već naši klonu, kad li se prolisnula hrabra četa i žestoko navalila na neprijatelja — bila je to Slatkovićeva satnija, a on njoj na čelu. Kad li to vidješe drugi vojnici, navališe složno ko bijesni i protjeraše neprijatelja, a mnoge zarobiše.

Mato se Slatković u toj borbi sa svojom satnijom junački ponio i odlikovao, ter je zarobio do dvije satnije neprijateljske vojske. To je sve vidio i dočuo zapovjednik pukovnije, pa je porurio do satnije i prokazao:

— Tko je taj junak, koji se tako svojski ponio, hrabro borio i u tom kraju sa svojom satnijom skoro pobjedu izvojtio i toliko neprijatelja zarobio.

— Gospodine zapovjedniče, javljam pokorno, to učinismo moji junaci i ja! — prokaza Slatković uzbudjenim glasom.

— Da ste mi živi i zdravi, čestiti junaci! Gospodine natporučniče, čestitam! Vi se osobito odlikovaste. Ovakova je horba i pobjeda svake pohvale vrijedna. Ovakov je čin dostojan, da se dojavu vrhovnomu zapovjedniku i po njem stavi do znanja na podnožje previšnjega prijestolja. Junaci, ja vam svima još jedanput čestitam i želim svaku sreću!

— Živio naš gospodin pukovnik! — klicala je satnija, a s njom i natporučnik Slatković, koji je u taj čas mislio, da je najsretniji čovjek na tom Božjem svijetu.

I dalje se horilo. Vojska je progonila neprijatelja. Na raznim je mjestima na bojištu bilo okršaja, čarkanja, borbe i juriša s velikom navalom. Natporučnik se Slatković svuda hrabro borio sa svojom satnijom, da mu se mnogi diviše. Nigdje nije moglo doći do odlučne bitke i pobjeda. Tomu je uzrok, što je bojište vrlo dugo i otegnuto, pa što se vojuje i na zemlji i u zemlji i na vodi i u vodi, pa i u zraku.

Vojska je željela pobjedu. Ona je hrlila naprijed, da pobijedi ili izgine. Vojskovođa i vodstvo nije dalo, da se suviše brzo napreduje; jer je neprijatelj mogao metnuti zamke, ili podmetnuti stupice ili klopke, pa bi se vojska mogla samo onda uništiti. Napredovalo se lagano i oprezno, a izvidnice su dojavljivale kao i zrakoplovi položaj i broj neprijatelja. Kako se oprezno napredovalo, tako se i pazilo, da se u zgodni čas i na zgodnu mjestu upusti vojska u borbu. Duskora se pružila takova prilika. Neke se čete pričeše junački boriti. Među njima je bila i Slatkovićeva satnija. On je svoje ljude hrabrio i bodrio, a sam je bio neustrašiv — sjajan primjer svojim vojnicima. Nastala je teška borba i smrtna gužva. Borilo se i krv lilo. Slatković je svoje junake sokolio i sam se borio ko junak.

— Naprijed, junaci u borbi je pobjeda! — klicao je Slatković i sa svojom satnijom navalio na juriš.

Neprijatelj je spreman juriš dočekao, pa se sada razvila borba na život i smrt. Slatković je svojim prednjačio. Borilo se i obaralo, bolo i pucalo, kako je tko mogao. Slatkovića je najednom tane pogodilo u desnu nogu. On se odmah srušio na zemlju. Njegovi vojnici pohriše k njemu, da vide, je li živ ili mrtav. Natporučnik je bio živ, ali teško ranjen. Njegov je služak Petar Mirić, ljudina kao gromina, spopao dosta oprezno, pa ga brzo odnio iz ljute borbe, a za tim na nosiljki sa sanitetnim vojnicima na pomoćište ili previjalište. Ovdje mu krv sustaviše iz rane, da ne curi, pa ranu dobro ispraše i poviše.

— Kako vam je, gospodine natporučniče? — pitao vijerni i odani služak Petar svoga dobrog gospodara.

— Sad mi je nešto bolje! Bio sam u nesvjestici, malo me rana peče.

— Bit će bolje, gospodine natporučniče!

— Daj, Bože, što prije, da mognem poći na bojište! Išao bih odmah, da mogu.

— Strpile se, gospodine!

— Oh — meni neima života bez boja.

— Druže, ti si svoje učinio — prokaza vojnički liječnik Vitezović — koji je te riječi čuo — čovjek poviška uzrasta, obrijana lica i visoka čela.

— A što će moji vojnici reći! Što je s njima? Oh — zašto sam ih morao ostaviti!

— Ne uzbuduj se, druže, tako je moralo biti. Nemoj se uzrujavati, jer bi ti moglo škoditi. Budi strpljiv — ti trebaš mira. Izgubio si dosta krvi, pa si oslabio. Bit će bolje, kad dodješ u bolnicu. Danas ćeš poći kolima do prve željezničke stanice, pa ćeš se onda vlakom odvesti bilo u vojničku, bilo u bolnicu „Crvenoga križa“ u gradu.

— Zahvaljujem ti od srca, doktore Vitezoviću! Ti si ljudina, pa ti hvala na dobroti!

— Druže, to je moja dužnost.

Natporučnika se Slatkovića otpremilo s njegovim služakom Petrom u grad B. u bolnicu „Crvenoga križa“. Petar je putem pazio na svoga gospodina kao na svoje oči u glavi. U bolnici su povoj odmotali, ranu isprali i nju previli. Za nekoliko se dana rana upalila i Slatković je osjećao silne i jake boli. Liječnici su upotrebili najbolje i najnovije lijekove, da Slatkoviću spasu nogu, da se ne bi morala odrezati.

Slatković je u bolnici strpljivo podnosio sve boli i muke. On je ležao u bolnici s dvojicom časnika. Bolesnike su dvorile časne sestre i gospoje i gospojice najboljega i najotmenijega društva. Svaki je drugi dan krasna i milosrdna crnka dvorila natporučnika Slatkovića i njegova dva druga. Gospojica je Malvina sjajna pojava. Ona je visoka, stasita, bujnih grudiju, oblikih bokova, visoka čela, crne kose, bijela lica ko mlijeko i rumena ko krv, crnih sastavljenih obrva, crnih živih očiju, odugoljasta, malo svinuta nosa, nasmijanih ko krv crvenih usnica i kao labud bijela vrata.

Kad je Slatković prvi put ugledao gospojicu Malvinu, skoro mu pamet stala. On nije nikada vidio takove krasote. Slatkoviću je pričela krv brže strujati svaki put, kad je vidio gospojicu Malvinu. Nešto bi ga i stezalo u grudima takovom prilikom. Kad je Slatković poslije bolje upoznao gospojicu Malvinu i njezinu blagu i plemenitu dušu, bio je sav sretan i blažen.

— Oh — Bože sveti, tolike li krasote i tolike li plemenitine! — gundjao sam sebi Slatković. Čovjek ni sam ne zna, čemu da se više divi ili ljepoti strojna tijela, ili krasoti blage i plemenite duše.

Kadgod je natporučnik Slatković ugledao Malvinu, trgnuo se od nekoga milja i zadovoljstva, gledajući sjajnu ženskinju punu čara, dragosti i dražesti. On je bio odsada sretan i presretan, pa se u njegovoj duši budio osjećaj prve, prave, iskrene ljubavi, za koju prije ni znao nije. Natporučnik je Slatković bio presretan, kad je mogao iz Malvininih ruku primiti lijek ili napitak. On bi od milinja i dragosti poljubio rub njezina rukava, da je smio. Kad bi mu pako Malvina dozvolila poljubiti ju u ruku, Slatković bi mislio, da je najsretniji čovjek na ovom Božjem svijetu.

I Malvinu je neko čudno čuvstvo spopadalo svaki put, kad je ugledala Slatkovića. Bilo joj nekako milo i drago, te prijatno i vruće oko srca, što se pokazivalo i na licu. Ona se znala često i zbuniti, kad joj je Slatković živo pogledao u oči. Sukobiše se sjajne oči, žeravice žive, da planu živim žarom istinske, nepokolebive i svete ljubavi.

Slatkovićeve su dva druga opazili, kako se Matini i Malvinini pogledi znadu naći jedan na drugom. Uza to im je udarilo jako u oči, da je Malvina nalik na Slatkovića, a on da je njoj vrlo sličan.

— Čuješ, Mato, suho zlato — ti sličiš na Malvinu — prokaza Franjo Radić, poručnik.

— A znaš li ti, da je gospojica Malvina nalik na tebe — ko jaje na jaje?! — govorio drugi drug Nikola Rodić, pričuvni zastavnik.

— Šta to kazujete, druzi i braćo moja?! Je li to moguće?

— Kažem ti, Mato — naše suho zlato, — da si sličan Malvini, kao da ste brać i sesira — kazivo poručnik Radić. Vas je dvoje tako nalik jedno na drugo, da ste muškarci ili da ste ženskinje, ne bi se mogli raspoznati.

— Malvina je krasno čedo, sjajna pojava, u naponu snage u svom sedamnaestom proljeću, puna dragosti, dražesti i milja. Ona je blago i zlato — nekopano i nekovano — oh ljepotica i krasolica, da joj treba para tražiti — govorio zastavnik Rodić s nekim silnim ushićom.

— Ah — družo, što to kazuješ? — reći će Slatković. Ti govoriš kao da si pjesnik, ili kaniš postati.

— Ni jedno, ni drugo, već kazujem istinu — na to će Rodić.

— Ta — ti si, more, govorio pjesnički — s pravim zanosom — prokaza poručnik Radić. Hm — Hm — da se nijesi, ti, družo, zagledao u gospojicu Malvinu, dok tako ushićeno govoriš?

Rodić se trgnuo na te riječi, a Slatkoviću to nije bilo s voljom, što je Radić Rodića o Malvini pitao.

— Idi, Radiću, govoriš i pitaš sve koješta — ozbiljno će Rodić. A gospojica je Malvina divna pojava, prekrasna ženskinja, da bi nas sva trojica mogli postati pjesnici. Ti si doduše već postao pjesnik. Ako ti ne imaš u sebi po porodu pjesničke žice, onda si se zaljubio. — Vele ljudi — vedre čudi, da svaki čovjek postane pjesnik, barem jedamput u životu, kad se zalubi, pa onda govori zanosno ili pravi grbave stihove. No — što veliš na to, Rodiću ?!

— Rekao sam, da sam kazao istinu.

— No onda si se zaljubio ?!

— Ah — kanimo se toga razgovora! — uzbudjeno će Rodić.

— I manimo se čorava posla — prokaza Slatković, komu se nije sviđao taj razgovor. On nije litio nikomu priuštiti Malvine. Slatković je već mislio, da imade neko pravo na Malvinu; jer ju je ljubio i u srcu nosio. Svaki je čovjek u ljubavi najveći grabljaš ili egoista; jer ne bi svoju pravu ljubav dao ni za sve blago ovoga svijeta.

— A zašto, da se kanimo toga razgovora? — na to će Radić.

— A zašto, da se manimo čorava posla?! Malvina je sjajna pojava, ljubezna gospojica — pa kažimo po duši — nama svima mila i draga. Zar, nije tako, gospodo?!

Prije što mogoše Slatković i Rodić odgovoriti, udjoše u sobu Malvina i njezina gospoja mati, krasna pojava, stasita i puna, bujna i otmjena ženskinja. Kći je sličila materi ko jaje jajetu. Mati je zdrava i jedra gospoja, da je upravo zadrigla od snage i života. Gospoda se nakloniše, a Malvina je prikazala svoju mater:

— Gospodo, dopustite, da vam prikažem svoju milu mater!

— Ja sam Paulina Leber, supruga tvorničara salame, kobasica i druge sirove i mesnate robe.

Gospoja je Paulina svakomu dostojanstveno pružila ruku, koju su gospoda otmjeno i usrdno poljubila. Oni sada razvrgoše razgovor o hobljici i ratu i o drugim raznim prilikama. Rodić je najviše govorio i ženskinjama se klanjao, a pogotovo gospoји Leberki, da je to skoro svima udarilo u oči.

Kad su ženskinje odlazile, ispratio ih je Rodić. One se ljubezno uprostiše dadoše gospodi ruku. Kad je Malvina dala Slatkoviću ruku, zadržtala je njena u njegovoj ruci, koju je on svesrdno stisnuo. Tom se prilikom njihovi pogledi sukobiše i osjećaj je milnija i dragosti napunio srce njihovo.

Na odlasku će Rodić prokazati gospoји Paulini Leberki:

— Visoko poštovana i milostiva gospoјo, kad ćemo mi opet bili tako sretni, da ćemo moći u našoj sobi usrdno pozdraviti uz dražesnu gospoјicu kćerku i Vas, milostivu gospoјu, sjajnu pojavu ženske krasote i otmjenosti?!

— Uskoro — uskoro — gospodine! — vesela će lica i ljubeznim glasom gospoјa Leberka. Bit će mi osobito milo, što ću moći doskora gospodu pohoditi. Gospoda su vrlo ljubezna i usrdna, pa mi je velika čast, da mogu koji čas u ugodnom društvu s tako vrlom gospodom provesti.

— Ah milostiva gospoјo — Vama svaku čast! Vi ste nama suviše skloni, pa Vam zato posebice ljubim ruku i klanjam se Vašoj krasoti i eleganciji.

— Vi mi laskate, gospodine Rodiću! — na to će gospoјa Leberka, pa je značajno, usrdno i otmjeno pogledala zastavnika.

— Molim lijepo, milostiva i odlična gospoјo, kazujem pravu, živu i suštu istinu!

— Ah vi ste ipak mali laskavac! — Do vidova, gospodine Rodiću!

— Ljubim ruku milostiva gospoјo; klanjam se dražesna gospoјice!

Za dva je dana došla opet gospoјa Paulina Leberka s gospoјicom Malvinom u bolnicu u pohode trojici časnika s dobrim darovima. Sluga je jedva dovukao punu košaru, a u njoj je bilo: salame, kobasica, opkuhana butina, finih kolača, više vrsti vina, konjaka i raznih likera.

Zastavnik je Rodić veselo promatrao donesene darove, pa je sav bio ushićen. On je u svom osjetnom zanosu prokazao:

— Milostiva gospoјo i milostiva gospoјice, vi ste nama predobri. Vi se skrbite i brinete za nas — oh — vi ste naši andjeli čuvari!

— I opet malo laskate, gospodine Rodiću — gospoјa će Leberka.

— Milostiva gospoјo, ja danas ne laskam! Tomu su svjedoci, kako vidimo, prikazani darovi, plodovi vaše dobrote i plemenitosti, milostiva gospoјo! Oh — kako se za nas skrbite kao brižna mati, a tako ste mladoliki, kao da ste gospoјici starija sestra.

— I opet mi laskate!

— Govorim zaista istinu!

— Molim, milostiva gospojo — prijatelj Rodić uvijek u zanosu govori istinu — prokaza Radić. To možemo nas dvojica : Slatković i ja posvjedočiti.

— Jeste li čuli, milostiva gospojo? — sav će sretan Rodić.

— Aaa — pa to je vrlo lijepo i svake pohvale vrijedno! — na to će gospoja Leberka.

— Naš je drug momak od oka i valjan od glave do pete — prokaza Slatković, pa je bacio mio pogled na gospojicu Malvinu, koja mu je umilnim pogledom uzvratila.

— To mi je milo! — reći će gospoja Leberka. Gospodine Rodiću, ja vam čestitam! Gospoda vam izdadoše sjajnu svjedodžbu. Vi se možete ponositi s njihovim izjavama.

— Ljubim ruku milostiva gospojo! Ja se i vama najljepše zahvaljujem za sve!

Besjeda se raznoliko nastavljala. Gospoja je Leberka bila vrlo vesela, pa je razveselila čitavo društvo, pogotovo kad su gospoda ispila nekoliko čaša vina. Kada vince, zarumeni lice i razveže jezik, onda se rasplete govor i razgovor.

Kada su ženskinje polazile, usrdno se s muškarcima oprostije. Ovaj put je gospojica Malvina svesrdno stisnula ruku Slatkoviću, a on je njezinu vrlo nježno poljubio, pošto je prije i majci ruku poljubio. Gospoda Radić i Rodić ispratiše gospoje, pa se s njima pred bolnicom svesrdno oprostije, poljubivši ponovno svaki ruku majci i kćerki.

Istom što su majka i kći u kočiji malo odmakle, reći će gospoja Paulina svojoj kćeri:

— Drago dijete — ta su gospoda časnici vrlo ljubezni i dobri.

— Svi su dobri i učtivi, draga majko!

— Čuj me, mila kćeri moja! Gospodin mi se Rodić osobito sviđja. On je krasan i zoran mlad gospodin. Gospodin je Rodić vrlo ljubezan, udvoran, otmjen i fin gospodin. Zapamti to, drago dijete moje. Malo ima danas mlade gospode, koju su kao gospodin Rodić.

— I druga su dva gospodina krasni ljudi — prokaza gospojica Malvina. I oni su krasni, zorni mladi i učtivi.

— Jesu — jesu — slatka dušo, ali ko Rodić nijesu!

— A kako ti se sviđja gospodin Radić? — pitala kćerka mater.

— Mlad, lijep čovjek; vrlo je i učtiv.

— A kako ti se, draga majko, sviđja gospodin Slatković?!

— I on je još uvijek mlad i lijep čovjek — ma da je natporučnik.

— Majko draga, on je krasan i ozbiljan čovjek.

— Vidjela sam; manje govori, a više šuti.

— On još trpi boli od rane, koja još nije zacijelila, dok su gospoda Radić i Rodić posvema zdravi. Slatković je vrlo muževan gospodin. On malo govori, ali mnogo misli. Kad govori, teku mu medene riječi s usana.

— Priznajem, drago dijete, da su sva trojica krasni ljudi, ali mi se Rodić najviše sviđa. Zapamti to, slatka dušo moja!

Malvina je ušutjela i nije više ni riječi prokazala. Duskora su kući stigle. One noći nije gospojsica Malvina ni okom trenula; jer joj se uzvidio san, pa nije mogla nikako do zore zaspati, misleći samo na Slatkovića i na materine riječi.

Kad se gospoda Rodić i Radić vratiše u sobu, potonji će reći:

— Gospodo i drugovi, ove će nam ženskinje zavrtjeli mozgovе, ako već nijesu. Ne zna se, koja je punija i bujnija, ljepša i krasnija. I ja sam se skoro zagledao. Sada kolebam — pa ne znam ni sam u koju ću se bolje zagledati.

— Pamet u glavu, družo! — na to će Slatković reći — premda mu nije bilo ugodno govoriti. Ti dobro znaš, da je gospojsica Leberka udata ženskinja, pa se onda o njoj ne može ni govoriti.

— Dragi Mato — suho zlato — ja sam mislio da je gospojsica Paulina udovica.

— Kako sam čuo imade gospojsica svoga vjenčanoga druga.

— Oh — lude li glave — ja sam na to skoro zaboravio — govorio Radić. Hm — pa što onda Rodić toliko kadi gospojsici, a najmladji je od nas?

— Činim to iz poštovanja i osobite naklonosti — prokaza Rodić.

— Ha — gle — mudraca ili lukavca! — na to će Radić. Hahaha! — čini to iz poštovanja i osobite naklonosti; — prvo prema materi, a drugo prema kćeri. Narodna rečenica kazuje: „Majka kćerku kara, snaji prigovara“. Tako radi u protivnom smislu riječi Rodić: laska materi, da joj se umili, a misli na kćerku, da ju obljubi — oženi. Što ti na to veliš, Rodiču?

— Ništa! Kanimo se toga razgovora! — na to će Rodić malo uzbudjeno, pocrvenivši u licu kao kuhan rak.

Slatković se i Radić nasmijaše, a Rodić se zbunio još više.

— Smijte se vi samo, smijte! Možda ću se i ja smijati?

— Haha — smijemo se i mi danas! — na to će Radić. Misli Radić, što je najmladji, da je najbolji i najsladji; ali se možeš družiti, prevariti, makar da misliš, da je već sada sklona buduća punica. Moj dragi, daleki su još putevi.

— Pusti me, na miru! Što će biti, to će se čuti i vidjeti! na to će Radić, izišavši malo na hodnik.

Za osam je dana došla gospođa Paulina s kćerkom i mužem u holnicu gospodi u pohode. Njezin je muž ljudeškara, snažna i gojna, čisto obrijane brade i brkova, crvena lica, jaka vrata, sav zadregao od snage i jedrine. Bit će mu oko četrdeset i pet godina. Na njem je odijelo najnovijega kroja, a oko vrata mu visi velik i težak zlatan lanac, a na njem velik zlatan dobnik ili sat. Gospodar Leber imade na prstima nekoliko velikih i draguljima urešenih prstena. Dok je došao u sobu sav se usopio i uznojio od debljine i sala.

— Moj muž ili suprug! — prikazala je gospođa Paulina svoga druga života, koji si je rupcem tro znoj s čela i lica.

— Ivan Leber, tvorničar salame, kobasica i druge mesnate robe — prokaza poštovani gospodar Leber.

— Milo nam je — rekoše gospođa, pa se izrukovaše s čestim tvorničarom salame.

— I meni je osobito drago, da sam imao sreću upoznati gospodu! Moja mi je gospođa supruga mnogo o gospodi pripovijedala, pa sam se s toga i ja oslobodio, da gospodu pohodim i upoznam. Doduše nijesam došao praznih ruku, pa sam stoga donio poputbinu, što mislim da neće škoditi — Hahaha! Moj je sluga Petar, dovukao svega, što nam treba i što neće gospodi škoditi. Ženo — ah da — gospojo suprug, ti to sve udesi! Ti to na holje razumiješ. Svatko zna svoj posao. Ja sam najradije u tvornici kod mesa. Ne zamjerite, gospodo, što to sve kazujem! Dopustite, ja sam iskren čovjek, pa što mi je na srcu, to mi je i na jeziku.

— Živjeli! Bravo, bravo!

— Gospođa su me odmah upoznala, što mi je milo. Čovjek se sudi po čovjeku. Ja barem tako prosudjujem ljude: bili muškarci ili ženskinje. Dakle — ženo — ah da — gospojo suprug, hoćemo li skoro, da gospođa vide, što svega mi imamo?!

— Odmah — odmah — dragi Ivane! — na to će gospođa Leberka, ali joj nije bilo pravo, što joj poštovani muž toliko govori.

— Baš ti — hvala, draga dušice! Znafe, gospodo moja, ja ne volim mnogo jesti i piti najedanput, već često po malo i dosta — raznolika jela i pića.

— Tako i valja, a to se i vidi! — povladjivao Rodić. — Daj, Bože, radili tako još mnogo godina!

Razgovor se sada i dalje razvrgao. Najviše su govorili poštovani tvorničar mesnate robe Ivan Leber i zastavnik Rodić. Poslije pričeše glad utaživali i žedju gasiti. Gospodar je Leber hvalio svoju robu, a Rodić mu povladjivao i hvalio i piće.

Ženskinje za čudo nijesu mogle doći do riječi. Kćerki nije bilo baš s voljom, što otac toliko pripovijeda; dok se gospođa Paulina u sebi ljutila i srdila na svoga muža. Najmanje je Slatković govorio; ali što je rekao, bilo je pametno i promišljeno, da je svaka riječ imala svoje mjesto. To je udarilo u oči gospodaru Leberu.

Društvo se usrdno rastalo. Malvina je usrdno stisnula ruku Slatkoviću i milo ga pogledala, da je on uživao u tom pogledu. Slatković je nježno poljubio ruku, kako materi tako i kćeri, pa se svesrdno i s gospodarom Leberom oprostio.

— Gospodo moja — molim vas lijepo — vi ste u nedjelju moji gosti. Nama će svima biti milo i drago, da vas možemo kod nas, u našem domu, ili bolje u našoj palači pozdraviti.

— Bit ćemo tako slobodni! — rekoše časnici i ispratiše pohodnike pred bolnicu, gdje se svesrdno svi oprostiše.

— Kako ti se svidjaju gospoda? — pitala gospođa Paulina svoga muža, kada se u kočiji odvezoše.

— Oh — krasni i divni ljudi — pametna gospoda! — na to će gospodar Leber. Svi mi se dopadaju; ali mi se ipak najbolje svidja natporučnik Slatković.

— Valjda zato, što nije tako mnogo govorio kao ti? No danas si se izgovorio, i pleo i meo.

— Morao sam, draga dušice, danas govoriti da gospoda čuju i vide, da sam nešto učio, i da doznadu, da tvorničar salame i mesnate robe nešto znade.

— No — no neka ti bude! Iskazao si se svojim znanjem.

— Ja se tim i ponosim. Svaka luda ne može biti tvorničar, pogotovo u mojoj struci. Tu treba znanja i novca, a toga hvala Bogu u mene imade.

Gospođa je ušutjela. Ona je uvidjela, da muž tjera vodu danas na svoj mlin. Malvina je uživala, što se od gospode Slatković njezinu ocu najbolje svidjao.

Gospoda su časnici bili u nedjelju Leherovi gosti. U palači ih primiše vrlo ljubezno i otmjeno. Sjaj su i raskoš vladali u Leherovu domu, a uz to se svuda vidjevao ukus ženske glave — domaćice i njezine kćeri.

Za vrijeme je zabave gledao Rodić, što više se približiti gospođici Malvini, a to je htio i Radić učiniti. Slatković je s početka vrlo ljubezno i svojski govorio s gospođicom Malvinom, a onda se upustio u vrlo zanimiv i srdačan razgovor s gospođom Leberkom i s njezinim mužem. Razgovarali su o dogodovštinama, a onda im je Slatković pričao o ratnim događajima svoje satnije i svojim, pa je s veseljem i s poštovanjem spominjao svoje hrabre vojnike, a o sebi je najmanje govorio. Svi su ga pozorno slušali, dapače i njegovi drugovi, jer je umio pričati lijepo, kratko i razgovjetno.

Kad su časnici otišli, pitao je domaćina domaćicu :

— No — ženo moja, dušo moja, kako ti se sviđa gospodin Slatković?

— Razhorit čovjek i pametan pospodin.

— I ja mislim. On bi bio muž za našu Malvinu i za tebe mili zet, a ti njemu draga punica.

— Šuti! Što se pleteš u ženske poslove?!

— Daj, Bože, bilo tako, kako sam rekao, meni je pravo!

Časnici doskora posjetiše Leherove. Oni su poslije bili nekoliko puta zvanu u goste. Kod zabave je od sada Malvina najviše bila uz Slatkovića. Sav Rodićev trud, da joj se što bliže približi, bio je uzalud.

Za nekoliko je dana pukao u bolnicu glas, koji je razveselio svu bolnicu. Odredilo se u počast odličja prirediti svečanost. Bolnica se odjenula u svečano ruho. U velikoj se dvorani skupiše časnici i odličnici gradjanstva, gdje je mjesni vojnički zapovjednik proglasio, da je Njegovo Veličanstvo, naš uzvišeni car, kralj i gospodar premilostivo blagoizvolio podijeliti radi junačkoga čina i hrabroga držanja pred neprijateljem veće odličje red željezne krune trećega razreda s ratnom dekoracijom natporučniku Mati Slatkoviću.

— Živjelo Njegovo Veličanstvo! — klicalo je tripud otmjeno društvo.

Natporučnik je Mato Slatković bio ganut i tronut do srca radi ovakova odličja i previšnje milosti svoga uzvišenoga vojnoga gospodara, pa je umolio pukovnika, da bi izvolio njegovu zahval-

nost na odličju i odlikovanju uz izraz podaničke vjernosti i vojničke odanosti staviti do znanja na podnožje previšnjega prijestolja

— Živio natporučnik Mato Slatković! — klicalo se sa svih strana.

Slatković se zatim lijepim riječima zahvalio gospodinu pukovniku, koji mu je znak previšnje milosti uručio i onda mu prikopčao na junačke grudi; zatim je izrazio svoju zahvalu časničtvu kao i odličnom gradjanstvu.

Pukovnik je prvi čestitao Slatkoviću. Onda su redom slijedile čestitke. Leberovi su svesrdno čestitali. Malvina je bila silno uzbudjena.

— Čestitam i Bog dao bilo dugo, zdravo i sretno! — govorila Malvina.

— Zahvaljujem, gospojice! Sretan sam danas i presretan. Vrhovni me moj gospodar odlikovao velikim odličjem. Bio bih sretan, kad bi me izvoljeli i Vi, gospojice odlikovati!

— Drage volje, ali čim?!

— Dajte mi svoje srce!

— Dajem vam ga od sve duše!

— Oh — presretna li mene! Ja ga primam i dajem vam svoje za uzdarje!

— Ja ga primam, Mato — moje zlato!

— Blago meni, Malvino, sunce moje!

Za mjesec se dana slavila svadba. Mato se vjenčao s Malvinom. Svatovi su bili veliki, a Radić su i Rodić bili djeveri.

Poslije svadbe odoše Radić i Rodić k svojim satnijama, da s njima podju na bojište za kralja i dom. Natporučnik je Slatković radi oporavka dobio dopust od šest mjeseci. On je sav sretan sa svojim odličjem, pa je oputovao sa ženom u kupke, da se oporavi, i da uživa u ljubavi, sreći i zadovoljstvu.

